

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА

ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ЕКОНОМІКИ

Кафедра публічного управління та адміністрування

Бакалаврська робота

на тему: «*Публічне управління у сфері соціального забезпечення*»

Виконав: студент

4 курсу за спеціальністю

281 Публічне управління та адміністрування
денної форми навчання

Чекан Дмитро

(прізвище та ініціали)

Керівник:

д. держ. упр., доцент кафедри
публічного управління та
адміністрування

Маланчій Микола

Олександрович

(підпис)

Хмельницький – 2023 рік

АНОТАЦІЯ

ЧеканД. – Публічне управління у сфері соціального забезпечення (в Україні). Бакалаврська робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування.

Робота присвячена аналізу функціонування та розвитку сфери соціального забезпечення (в Україні) та розробці стратегічних рекомендацій щодо покращення напрямів публічного управління у сфері соціального забезпечення. У вступі визначено актуальність та практичну цінність обраної теми дослідження, основну мету та завдання дослідження та вказано наукові методи дослідження.

Перший розділ присвячено теоретичним основам публічного управління у сфері соціального забезпечення в Україні, а саме: визначено сутність, принципи публічного управління у сфері соціального забезпечення та з'ясовано правове та інституційне забезпечення публічного управління у сфері соціального забезпечення;

Другий розділ містить інформацію щодо аналізу практичних аспектів розвитку публічного управління у сфері соціального забезпечення населення в Україні, а саме: охарактеризовано фінансові показники соціального забезпечення та здійснено оцінку результативності публічного управління у сфері соціального забезпечення, враховуючи умови війни.

У третьому розділі було описано напрями удосконалення публічного управління у сфері соціального забезпечення в Україні, а саме: розкрито європейські соціальні стандарти в умовах формування в Україні новітньої моделі системи публічного управління соціального забезпечення та визначено основні тенденції формування сучасної системи публічного управління соціального забезпечення в Україні. У висновках узагальнено результати дослідження.

Ключові слова: органи публічної влади, соціальне забезпечення, принципи, інституційне забезпечення.

ABSTRACT

D. Chekan - Public administration in the field of social security (in Ukraine). Bachelor's thesis for obtaining a master's degree in the specialty 281 Public management and administration.

The work is devoted to the analysis of the functioning and development of the sphere of social security (in Ukraine) and the development of strategic recommendations for improving the directions of public administration in the sphere of social security in Ukraine. The introduction defines the relevance and practical value of the selected research topic, the main goal and task of the research, and indicates the scientific research methods.

The first chapter is devoted to the theoretical foundations of public administration in the sphere of social security in Ukraine, namely: the essence and principles of public administration in the sphere of social security are determined and the legal and institutional support of public administration in the sphere of social security is clarified;

The second section contains information on the analysis of practical aspects of the development of public administration in the field of social welfare of the population in Ukraine, namely: the financial indicators of social welfare are characterized and the effectiveness of public administration in the field of social welfare is assessed, taking into account the conditions of war.

In the third chapter, directions for improving public administration in the field of social security in Ukraine were described, namely: European social standards were revealed in the conditions of the formation of the newest model of the system of public administration of social security in Ukraine, and the main trends in the formation of the modern system of the system of public administration of social security in Ukraine were determined. The results of the research are summarized in the conclusions.

Keywords: public authorities, social security, principles, institutional security.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ	8
1.1. Сутність та принципи публічного управління у сфері соціального забезпечення	8
1.2. Правове та інституційне забезпечення публічного управління у сфері соціального забезпечення	12
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ	19
2.1. Характеристика фінансових показників соціального забезпечення	19
2.2. Оцінка результативності публічного управління у сфері соціального забезпечення, враховуючи умови війни	27
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ	35
3.1. Європейські соціальні стандарти в умовах формування в Україні новітньої моделі публічного управління соціального забезпечення	35
3.2. Пріоритети удосконалення системи публічного управління соціального забезпечення в Україні	42
ВИСНОВКИ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	54
ДОДАТКИ	60

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Після отримання незалежності в Україні заново була сформована нормативна база в сфері соціального забезпечення, а далі почало інтенсивно розвиватися публічне управління. Суспільство і держава до 2022 року розвивалися надзвичайно швидко, що пов'язано з появою нових технологій, відсутністю кордонів інформаційного простору, значною міграцією населення, глобалізаційними процесами. Зміни, що відбувалися, впливали на свідомість людей, формували усвідомлення їх нових потреб, у тому числі й у соціальній сфері, що призводило до виникнення нових суспільних відносин, які потребували врегулювання правовими нормами.

У таких умовах публічне управління не могло залишатися незмінним, воно вдосконалювалося, набувало нових рис з метою адекватного та своєчасного врегулювання існуючих у суспільстві відносин, надання людині гарантованих можливостей задовольнити свої інтереси[1].

Повномасштабне вторгнення росії на територію України стало великим поштовхом для ще більшого розвитку сфери соціального забезпечення, яка відіграє ключову роль у забезпеченні суспільного добробуту. Бойові дії агресора завдали не лише матеріальної шкоди, а й фізичної та психологічної. В результаті цього істотно зросла кількість населення, яке потребує соціальної допомоги. Це, насамперед, біженці, безробітні, особи, які втратили годувальників чи майно, багатодітні сім'ї та ін. У зв'язку з даними умовами важливим аспектом залишається достатнє фінансування органів соціального захисту населення, для забезпечення розвитку елементів соціальної інфраструктури [2].

Внаслідок війни в країні, економіка України набуває ознак кризи. Ми можемо спостерігати зниження платоспроможності населення, як міського, так і сільського, а також ріст цін на продукти та послуги, що призводить до збільшення рівня бідності. Відтак наростає потреба у належному соціальному захисті.

У таких випадках відповідні зобов'язання бере і брала на себе держава в особі органів публічної влади, та інших суб'єктів, які в процесі своєї діяльності реалізують право людини на соціальне забезпечення[1].

Важливо розуміти, що повномасштабне вторгнення росії на територію України, впливає на значне збільшення кількості осіб, які потребують допомоги з боку держави.

Питання соціального забезпечення держави розглядалися у працях таких учених, як: Б. І. Сташків, В. Л. Костюк, О. В. Стащук, С. В. Гергола, К. П. Комар-Стаховська, С. М. Бондаренко, Н. В. Бугас, І.В. Найда, О. Ткач, А. В. Дудчак, Ю. Стельмашукта ін. Загальні методологічні та методичні підходи до формування публічного управління у сфері соціального забезпечення держави наведено у джерелах [1-10]. Незважаючи на широке коло наукових досліджень, вказані проблеми потребують подальшого розгляду та вдосконалення.

Метою бакалаврської роботи є обґрунтування теоретичних аспектів та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення публічного управління у сфері соціального забезпечення. Для досягнення зазначеної мети вирішувалися такі **завдання**:

- визначити сутність та принципи публічного управління у сфері соціального забезпечення;
- з'ясувати правове та інституційне забезпечення публічного управління у сфері соціального забезпечення;
- охарактеризувати фінансові показники соціального забезпечення;
- здійснити оцінку результативності публічного управління у сфері соціального забезпечення, враховуючи умови війни;
- розкрити європейські соціальні стандарти в умовах формування в Україні новітньої моделі системи публічного управління соціального забезпечення;
- визначити основні тенденції формування сучасної системи публічного управління соціального забезпечення в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають під час

здійснення публічного управління у сфері соціального забезпечення.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні аспекти публічного управління у сфері соціального забезпечення.

Теоретичну базу дослідження складають наукові праці українських та зарубіжних учених у галузі публічного управління, державного управління та інших галузей системи управління в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою бакалаврської роботи є сукупність загальнонаукових і спеціальних методів та прийомів наукового пізнання, зокрема, метод узагальнення (для визначення понятійного апарату, сутності та принципів публічного управління у сфері соціального забезпечення), табличний та графічний (для належної систематизації та наочності результатів дослідження з визначення структури соціального забезпечення в Україні, фінансових показників соціального забезпечення, оцінки результативності публічного управління у сфері соціального забезпечення).

Практичне значення бакалаврської роботи. Основні результати та висновки, отримані у результаті дослідження можуть бути використані у практичній площині при розробці рішень щодо удосконалення публічного управління у сфері соціального забезпечення України.

РОЗДІЛІ

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

1.1 Сутність та принципи публічного управління у сфері соціального забезпечення

Соціальний розвиток як ключовий елемент державного управління завжди офіційно визнавався одним із пріоритетів в Україні. Роль соціального забезпечення тут є визначальною і існує як невід'ємна частина політики держави, яка здатна нести відповідальність за добробут, розвиток і безпеку своїх громадян. Це складова, від ефективності якої залежить цивілізаційний розвиток кожного суспільства. Вивчення сутності та принципів соціального забезпечення, його місця в державному управлінні в складних умовах сьогодення викликає великий інтерес, оскільки соціальне забезпечення – це діяльність, пов'язана з підтриманням фінансової рівноваги та добробуту суспільства.

А соціальна політика є інструментом реалізації відповідальності держави за добробут кожної особистості, вона реалізує положення соціальної держави на практиці [3].

На сьогоднішній день не існує загальновизнаного визначення соціальної політики, підходи окремих авторів до розкриття її сутності відрізняються. У джерелі [4] дається визначення соціальної політики у вузькому та широкому розумінні. Сучасні завдання, цілі, проекти та програми, що стосуються сфери соціального життя суспільства, підкріплені коштами державного бюджету, є умовою проведення сильної соціальної політики держави.

Вчений М. В. Мних дає таке визначення: «соціальна політика – підсистема державної політики, спрямована на регулювання суспільних відносин, соціальний розвиток і забезпечення соціальної перспективи» [5].

Б. І. Сташків [6, прим.18] зазначає, що соціальна політика у сфері соціального забезпечення – це цілеспрямована діяльність компетентних державних і недержавних органів і організацій щодо розподілу суспільного

продукту з метою вирівнювання доходів, підвищення добробуту та задоволення потреби як населення в цілому, так і окремих груп та окремих осіб. Ця політика розробляється шляхом характеристики таких категорій, як: предмет, суб'єкти, мета, завдання, напрями, функції, принципи, форми, методи, засоби реалізації тощо соціальної політики у сфері соціального забезпечення. Реалізація соціальної політики має ґрунтуватися на засадах активного громадянського суспільства, соціальної справедливості, рівності, солідарності та відповідальності [7, С. 3].

Тривалий час в Україні функціонувала модель соціальної політики, характерна для адміністративно-командної економіки. І сьогодні у світі найбільш поширеними є американська, шведська, німецька, японська та англосаксонська моделі соціальної політики. Усі ці моделі базуються на розвиненій та соціально орієнтованій економіці. Такої економіки в Україні немає і такі моделі використовувати не можна [6, с.19].

В Україні зовсім недавно відбулася реформа державної служби, яка суттєво вплинула на створення цього інституту. Національна модель державної служби була набагато ближчою до європейських стандартів [8]. В сучасних умовах метою соціальної політики держави в Україні є забезпечення рівня життя населення на рівні стандартів Європейського Союзу. Адже тривалий період переходу до ринкової економіки, нестабільність економіки, а згодом і війна з Росією спочатку призвели до виникнення соціальних проблем у суспільстві, таких як нерівність населення у доходах, стрімке поширення бідності, підвищення рівня бідності тощо. поява внутрішньо переміщених осіб, раптова бідність громадян тощо та ще більше її поглибила. На вирішення цих проблем має бути спрямована соціальна політика України на сучасному етапі ринкової економіки [3].

Україна – соціальна держава, тому соціальна захищеність громадян є одним із пріоритетних напрямів її розвитку. Тому створення державної сфери соціального захисту в Україні є актуальним у зв'язку з тим, що громадяни нашої країни потребують, насамперед, додаткової підтримки з боку держави, спеціальної соціальної підтримки, утримання, медичної допомоги тощо [8]. .

Розглядаючи сутність соціального забезпечення в Україні, слід звернути увагу на різні підходи авторів до його трактування (Додаток А).

Наведені визначення відображають підходи різних авторів до тлумачення сутності цього поняття, їх об'єднує те, що ці визначення містять суттєві ознаки феномену соціальної безпеки та відображають його характеристики. Під поняттям соціального забезпечення пропонуємо розуміти окремий елемент системи соціального захисту населення країни, що являє собою комплекс соціальних пільг для окремих категорій громадян, що реалізуються відповідно до чинних нормативно-правових актів за рахунок бюджетних коштів.

Тому давайте з'ясуємо, чим відрізняються поняття «соціальне забезпечення» та «соціальне страхування». Аналіз наукової літератури дозволив виділити три різні позиції: перша – «соціальне страхування» як складова «соціального страхування»; другий - «соціальна безпека» і «соціальна безпека» як категорії, що не розрізняються, а всі ознаки соціальної безпеки також характерні для соціальної безпеки; третій - «соціальне страхування» і «соціальне страхування» як різні категорії, і водночас окремі складові системи соціального захисту населення країни. Встановлюючи співвідношення соціального страхування та соціального забезпечення, можна помітити, що більшість науковців взагалі не розрізняють ці два поняття, а вважають їх нерозрізненими [9, С. 3].

Адже важливо розуміти: соціальне забезпечення здійснюється державою з цільових, спеціальних фондів, а також із фондів загальнообов'язкового соціального страхування. Воно спрямоване на вирівнювання доходів громадян, збереження їх повноцінного соціального статусу у випадках, передбачених законом: втрати або зменшення доходів, старості, втрати працездатності, тимчасової непрацездатності, втрати годувальника та ін. Структурно соціальне страхування включає: відповідно до ст. законів, такі організаційно-правові форми, як соціальне страхування у складі загальнообов'язкового соціального страхування та за рахунок коштів державного бюджету [10].

Отже, система державного управління соціальним забезпеченням в Україні створена давно і реалізується за допомогою механізмів. А механізми державного управління та форми його реалізації спочатку базуються на загально визнаних принципах. Різні вчені займали різні позиції щодо принципів функціонування державного управління у сфері соціального забезпечення. Такими принципами є, наприклад: законодавче визначення основних соціальних гарантій; загальнодоступність і гарантований рівень соціальної захищеності життєвих потреб громадян; визначення рівня забезпеченості на основі соціальних норм; забезпечення гідного рівня життя непрацездатного населення, що відповідає прожитковому мінімуму. Це означає, що ці принципи узгоджуються з основними принципами державного управління – верховенства права та належного управління.

Отже, принцип верховенства права закріплений у положеннях Конституції України. Наприклад, ст. 3 зазначено, що людина, її життя і здоров'я, безпека і недоторканість вважаються найвищою соціальною цінністю [11]. Принцип верховенства права та його складові втілюються в нормативно-правових актах, що регулюють соціальну сферу.

Що стосується принципу належного управління, то слід зазначити, що при створенні сучасних демократичних держав враховуються такі основні принципи, як демократія, визнання верховенства права та консолідація політичної активності громадян як основи розвитку держави. верховенство права [12, С. 68].

На думку В. Галуцьки, важливість принципу належного управління для державного управління полягає в тому, що він встановлює стандарти та спонукає державних службовців дбати про суспільні інтереси. Науковець вважає, що слід виділити вісім основних характеристик доброго управління, які є самостійними принципами: а) принцип забезпечення участі у прийнятті рішень та відповідного реагування; (b) принцип відкритості та прозорості; в) принцип чесності та етичної поведінки; (d) принцип ефективності, компетентності та можливостей; д) принцип інноваційності та відкритості до змін; д) принцип сталості та довгострокової орієнтації; f) принцип поваги до

прав людини та культурного різноманіття; є) принцип забезпечення соціальної згуртованості та відповідальності [13, С. 39].

Отже, державне управління у сфері соціального забезпечення можна визначити як встановлену законодавством систему державних і громадських фондів матеріального забезпечення громадян у конкретному випадку. Як випливає з аналізу сутності державного управління та його засад у сфері соціального забезпечення, внутрішня дійсність має особливості, пов'язані зі становленням Української держави як правової, демократичної та соціальної держави. А правила державного управління у сфері соціального забезпечення співвідносяться з традиційними «правилами» державного управління, які закріплені в комплексі нормативно-правових актів.

1

1.2 Інституційне та правове забезпечення публічного управління у сфері соціального забезпечення

Суспільні відносини, що складаються у сфері соціального захисту населення, потребують впорядкування за допомогою усталених інститутів (механізмів) управлінського впливу. При цьому, застосування визначених інструментів публічного адміністрування не може носити довільний характер, воно має бути чітко регламентовано нормами права [14, с. 74].

Термін "соціальне забезпечення" увійшов у наше життя ще за часів, коли Україна входила в склад Російської імперії. А, у дослідженнях Л. Черенько, зазначається, що система соціального захисту в країнах пострадянського простору була побудована за принципом «страхування без внесків». Фінансові ресурси формувалися з допомогою платежів підприємств та коштів державного бюджету[15, с. 107].

У світі системи соціального забезпечення, які лежать в основі їх появи, як свого часу були попередниками систем соціального забезпечення стали системи соціального страхування. Історія нерозривного зв'язку соціального забезпечення та програм соціального захисту у світі поки що досить коротка. Розширюючи сферу дії, коло суб'єктів та перелік факторів соціального ризику системи соціального страхування поступово перетворювалися на

справжні програми соціального забезпечення. Продовженням цього процесу еволюції є ближчий до наших днів період, тобто, останні 40-50 років, коли концепція соціального забезпечення отримала подальший розвиток і стала переростати в ширшу концепцію публічного управління.

У 1993 році, Україна стала незалежною державою, тоді була прийнята Концепція соціального забезпечення України, яка передбачала реформування інституції соціального захисту, тобто соціального страхування[16].

Сучасна структура соціального забезпечення в Україні складається з декількох частин та має такий вигляд (рис. 1.1.).

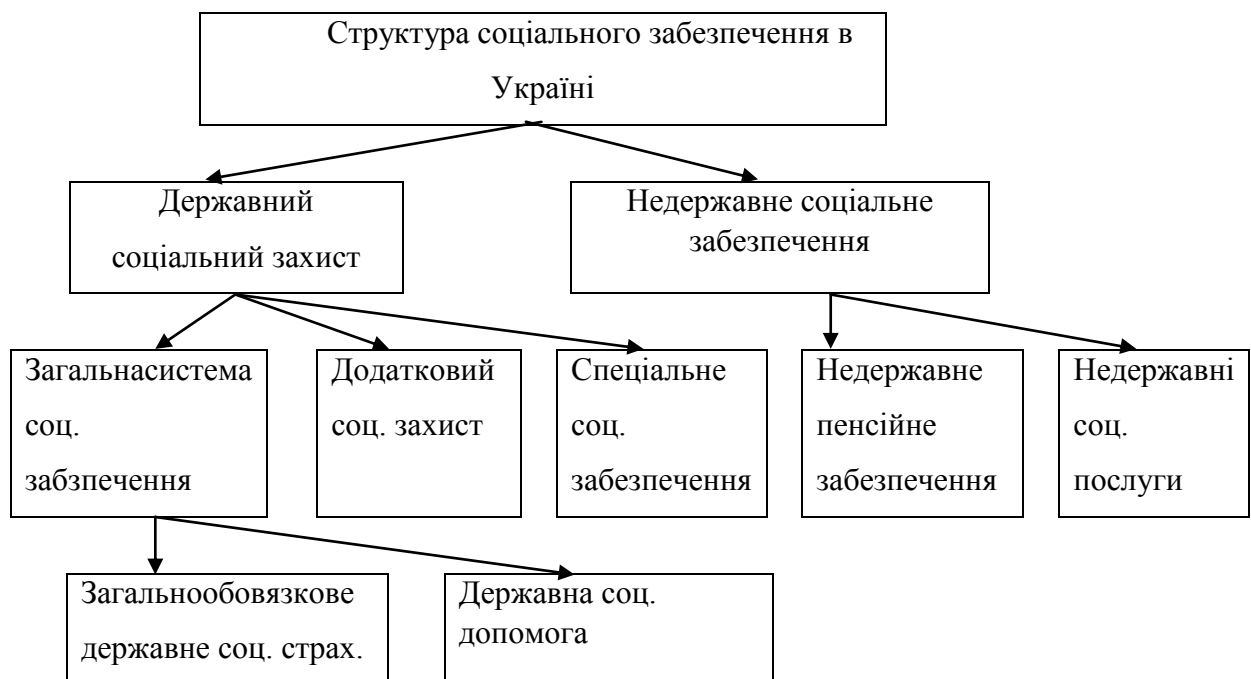

Рис. 1.1. Структура соціального забезпечення в Україні
Джерело: [15].

Так, А. А. Романова зазначає, що інституційне забезпечення полягає в наявності системи державних органів, які більшою чи меншою мірою забезпечують громадянам соціальне забезпечення на основі структури вищого рівня. Наприклад, Верховна Рада України [25] здійснює законодавчу роботу у сфері забезпечення прав і свобод людини і громадянина та ратифікує міжнародні договори; Кабінет Міністрів України виконує закони України, у тому числі Основні закони, укази Президента, а також забезпечує реалізацію державної політики у сфері соціального захисту громадян тощо.

Ці ж державні органи мають безпосереднє відношення до сфери соціального забезпечення державних службовців [8, С. 77].

Уповноваженим органом виконавчої влади у сфері соціального забезпечення та соціальної допомоги населенню є Міністерство соціальної політики України відповідно до Положення «Про Міністерство соціальної політики України» [26].

Інституційне забезпечення, про існування якого наголошується в науковій літературі, у сфері соціального забезпечення державних службовців має свою специфіку. До його складу входять насамперед державні органи, які більшою чи меншою мірою забезпечують соціальну захищеність громадян – наприклад, Верховна Рада України чи Кабінет Міністрів України, які ми навели в цій роботі, у межах своїх повноважень. По-друге, виходячи із сутності соціального забезпечення державних службовців, специфікою цього інституту є специфічні елементи інфраструктури, які суттєво відрізняються від інфраструктури соціального захисту громадян. Наприклад, аналіз норм Закону України «Про державну службу» [28] підтверджує, що інфраструктуру соціального захисту державних службовців становлять службове житло, а відповідно до норм Закону України «Про дипломатичну службу» інфраструктура соціального забезпечення працівників дипломатичної служби та членів їхніх сімей має включати нерухоме майно, земельні ділянки тощо. Крім того, до елементів цієї групи слід віднести джерела фінансування, а також правові елементи, а саме норми Закону України «Про державну службу» [28], «Про прокуратуру», «Про Національну поліцію», «Про дипломатичну службу» від «Про судоустрій і статус суддів», «Про соц.-прав. захист військовослужбовців та членів їх сімей» [29] тощо. Об'єднання цих елементів в одну групу є результатом їхнього впливу на створення необхідних умов для реалізації соціального захисту посадових осіб. Наявність законодавчої бази, системи компетентних органів, необхідної інфраструктури та фінансування дозволяє державним службовцям реалізувати своє право на матеріальне забезпечення, соціальне забезпечення, особисту допомогу, медичну допомогу тощо.

Розуміння суб'єктів соціального забезпечення державного управління встановлюється не лише як теоретична категорія, а як складний механізм, що складається з великої кількості взаємопов'язаних елементів, що перебувають у постійних динамічних взаємозв'язках один з одним, соціальних інститутів суб'єктів управління, які разом створюють система управління, що складається з: уряду, політичних партій, громадських організацій та інших елементів [31, С. 69].

Держава як суб'єкт реалізації соціальної політики у сфері нормативного забезпечення гарантує можливість ефективної взаємодії соціальних груп та інших елементів соціальної структури як соціально впорядкованого та соціально захищеного системного процесу, тобто соціального забезпечення в національному масштабі. Тому вважаємо за необхідне нормативно визначити державне соціальне забезпечення пільговиків. Соціальна безпека держави має функціонувати в умовах існування та розвитку невідворотних механізмів її застосування, зміцнення політичної культури, розвитку демократичних засад державного управління, конструктивного протистояння, налагодження партнерських відносин між владою та підвищення рівня довіри до влади [19, С. 146].

Інституційні зміни вимагають розширення соціальних зобов'язань держави щодо додаткових витрат на вирішення проблем безробіття, працевлаштування та перепідготовки працівників, які втратили роботу внаслідок скорочення. А правові основи державного управління у сфері соціального забезпечення населення регулюють здійснення державного управління у сфері соціального забезпечення населення, оскільки є сукупністю різноманітних правових норм [14, С. 78].

Отже, державне управління у сфері соціального забезпечення – це сукупність організаційно-правових заходів, які здійснюються спеціально уповноваженими органами – суб'єктами державного управління.

Групу правової допомоги складають норми Конституції України [11], а також інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини соціального забезпечення громадян.

Правовими основами державного управління у сфері соціального забезпечення є:

1) загальнодержавні правові принципи, які включають сукупність правових норм, що містяться в Конституції України, законах України, підзаконних актах і регулюють якісні та змістовні особливості сфери соціального забезпечення населення та діяльності суб'єктів державного управління у зазначеній сфері;

2) принципи міжнародного права, які включають сукупність норм, що містяться в міжнародних договорах та актах «м'якого права» та регулюють якісні та змістовні особливості сфери соціального забезпечення населення та діяльності суб'єктів державного управління в конкретній країні. сфера;

3) рішення судових установ, які детально визначають можливість вирішення окремих проблем у сфері соціального забезпечення населення, зокрема: рішення Конституційного Суду України, Верховного Суду України, Європейського суду з прав людини [14, с . 73].

Основним джерелом права соціального забезпечення України, як і будь-якої іншої галузі права, є Конституція України [11], яка є основним правовим актом, що визначає основні політико-правові засади життєдіяльності українського суспільства. У ст. 46 Конституції України міститься положення про забезпечення громадянам соціального захисту, а саме: «Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на їх утримання у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед нацією за свої дії. Утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Соціальний розвиток як ключовий елемент державного управління завжди офіційно визнавався одним із пріоритетів в Україні. Процес формування соціальних норм і створення системи соціальних норм, гарантій і регламентів розпочався в державі в 1999 р. Законом України «Про

прожитковий мінімум» [17], а в 2000 р. Законом України «Про держ. Соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» [18].

Нормативно-правова база розвитку соціального забезпечення в Україні поділяється [19, с.144]:

1. Нормативно-правові акти у сфері праці та соціального захисту населення: Конституція України; КЗпП України; Закон України «Про ратифікацію Європейської соціальної хартії»; Закон України «Про зайнятість населення»; Закон України «Про біженців»; Закон України «Про імміграцію»; Закон України «Про прожитковий мінімум»; «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії»; Закон України «Про ратифікацію кредитної угоди між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку» та ін.

2. Нормативно-правові акти у сфері житлово-комунального господарства: Житловий кодекс України; Закон України «Про житлові ресурси соціального призначення» та ін.

3. Нормативно-правові акти у сфері охорони здоров'я: Закон України «Основи законодавства України в галузі охорони здоров'я»; Закон України «Про охорону праці»; Закон України «Про інформацію»; Закон України «Про забезпечення санітарно-епідеміологічного стану населення»; Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб»; Закон України «Про запобігання захворюванню на туберкульоз» та ін.

4. Нормативно-правові акти в галузі освіти: Закон України «Про освіту»; Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність»; Закон «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»; і т.д.

Нові тенденції розвитку нормативно-правової сфери змінюють очікування та призводять до зростання нових запитів громадян, що призводить до трансформацій устрою держави, що в свою чергу впливає на структуру сфери соціального забезпечення – інтегральної, динамічна підсистема суспільства, в якій виконуються соціальні функції. Нормативно-правове регулювання у сфері соціального забезпечення є одним із механізмів реалізації основних цілей і завдань державного управління соціальною

політикою на законодавчому рівні [19, с.144].

Основними цілями інституційно-правового соціального забезпечення державного управління є: максимальне збереження фізичного, інтелектуального, духовно-етичного потенціалу країни; формування ефективної системи мотивації праці, що відповідає вимогам сучасного ринку праці. Це створює умови для справжньої демократії [20, С. 67].

Що стосується законів України, які регулюють державне управління у сфері соціального забезпечення населення, то вони класифікуються залежно від спрямованості тієї чи іншої сфери суспільних відносин [14, с.76]:

1) загальні, які спрямовані на регулювання діяльності суб'єктів державного управління незалежно від суб'єкта (Закони України «Про Кабінет Міністрів України», «Про місцеве самоврядування в Україні» [21], «Про військово-цив. адміністрація »[22] та ін.);

2) спеціальні, які спрямовані на вдосконалення суспільних відносин у сфері соціального захисту населення (Закони України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування", "Про пенсійне забезпечення", "Про державну допомогу сім'ям з дітьми", "Про зайнятість населення"), «Про соціальні послуги» та ін.).

Особливу роль у системі правового забезпечення державного управління у сфері соціальної допомоги населенню відіграють підзаконні нормативно-правові акти, серед яких: Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реалізації політики у сфері соціальної допомоги населенню». соціального захисту населення та захисту прав дітей», яка визначає основні шляхи вирішення актуальних соціальних та створення ефективної системи реалізації державної політики [23].

Отже, проведені дослідження у сфері інституційно-правового регулювання соціального забезпечення показали, що його розвиток є основним завданням оновлення чинного законодавства в системі державного управління та є головним критерієм ставлення України до демократичних цінностей.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

2.1 Характеристика фінансових показників соціального забезпечення

Одним із найважливіших елементів адміністративної ефективності органів державної влади називають соціальну складову, оскільки саме через органи влади мешканці певної території реалізують свої права та свободи. У державному управлінні ефективність відображає виконання розпоряджень, дотримання обмежень і регламентів, реалізацію управлінських рішень, часто пов'язаних із досягненням соціальних ефектів, які мають кількісно вимірний вимір соціального благополуччя населення України.

Процеси євроінтеграції України є напруженими пов'язані з внутрішніми процесами формування сучасної політики розвитку держави, здатної забезпечити національні інтереси.

Прямі методи фінансового забезпечення в Україні реалізуються через три основні форми соціального забезпечення: соціальне страхування, соціальне страхування та соціальну допомогу.

Процес фінансового забезпечення можна умовно поділити на два етапи [51, с.10]:

- 1) створення фінансових ресурсів;
- 2) використання фінансових ресурсів.

Кожен із етапів характеризується набором певних елементів

Соціальне забезпечення, яке фінансується з державного бюджету та органів місцевого самоврядування, на думку переважної більшості науковців, має обов'язково доповнюватися соціальним страхуванням, яке є однією з найважливіших форм соціального захисту як у світі, так і в Україні. На думку Д. Карамішева та Л. Карамішева, основні переваги соціального страхування перед іншими формами соціального забезпечення полягають у тому, що: «соціальне страхування функціонує більш надійно та стабільно завдяки

масштабам обсягу страхування та всебічній державній підтримці; фінансовий тягар невеликий через те, що зобов'язання, що випливає з положень закону, забезпечує регулярний і великий розмір страхового доходу; стандарти страхового захисту передбачають широкий спектр профілактичних та реабілітаційних послуг» [51, С. 11]. Ці переваги соціального страхування позитивно впливають не тільки на організацію соціального захисту населення, а й на його матеріальне забезпечення. Оскільки, незважаючи на те, що певна кількість програм соціального страхування фінансується з державного бюджету та бюджетів місцевого самоврядування (наприклад, окремі пенсійні програми), фінансова підтримка соціального страхування здійснюється переважно за рахунок коштів, акумульованих у децентралізованих фондах загального користування. державне соціальне страхування. Це дає змогу зменшити фінансове навантаження на державні фінанси та посилити відповідальність працівників за забезпечення своєї життєдіяльності.

Останніми роками у світі набуло поширення недержавне (добровільне, додаткове) соціальне страхування, яке дає змогу розширити свободу вибору громадян та підвищити рівень їх соціального захисту на основі індивідуальної та колективної відповідальності.

Спостерігається тенденція до поступової передачі частини соціальних функцій, які виконує держава, недержавним установам соціального захисту.

Однією з основних причин такої тенденції є прагнення держави захистити державний механізм від перевантажень, насамперед фінансових.

Створення недержавних соціальних фондів відбувається переважно за рахунок добровільних та благодійних внесків. Проте фінансове забезпечення соціальних виплат має в цьому випадку свою специфіку. Якщо в соціальному страхуванні та соціальній допомозі фонди фінансових ресурсів створюються переважно за рахунок зовнішніх джерел фінансування, то в системі недержавного соціального страхування значна частина коштів фінансового забезпечення соціальних виплат отримується в результаті інвестування фінансових ресурсів.

Тому система недержавного соціального страхування виконує одночасно дві важливі функції: з одного боку, збирає кошти на соціальне забезпечення населення (що позитивно впливає на соціальну ситуацію в країні), з іншого з іншого боку, це потужне джерело інвестиційних коштів в економіку країни (що позитивно впливає на розвиток економіки).а відтак і на соціальну ситуацію в країні) [51].

Соціальне забезпечення існує в кількох організаційно-правових формах і видах, що пов'язано зі специфікою забезпечення окремих категорій громадян. Усі вони передбачені Конституцією України та чинним законодавством. В Україні існують такі форми фінансування соціального страхування [52, с.23]:

- 1) загальнообов'язкове державне пенсійне страхування;
- 2) загальнообов'язкове державне соціальне страхування працівників підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності;
- 3) соціальне страхування за рахунок прямих дотацій з державного бюджету України;
- 4) забезпечення за рахунок соціальних фондів підприємств, творчих об'єднань, благодійних організацій та приватних добровільних внесків громадян;
- 5) утримання непрацездатних громадян у державних, комунальних та інших соціальних установах;
- 6) адресна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям, непрацездатним громадянам за рахунок коштів державного бюджету та місцевих бюджетів;
- 7) недержавне пенсійне забезпечення громадян згідно з трудовими договорами з роботодавцями, недержавними фондами, недержавними пенсійними системами.

Кожна з цих форм соціального забезпечення має свої особливості: певний контингент утриманців; джерела фінансування, за рахунок яких створюються забезпечення; органи, що його здійснюють.

Важливу роль у соціальному забезпеченні окремих категорій громадян

відіграють благодійні фонди, діяльність яких регулюється чинними нормативно-правовими актами. Утримання непрацевдатних громадян у закладах соціального захисту є самостійною формою соціального забезпечення за рахунок прямої дотації з державного бюджету. Адресна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям і непрацевдатним громадянам здійснюється за рахунок коштів державного бюджету та місцевих бюджетів [52, С. 23].

Стан функціонування соціальної сфери та прискорення її розвитку тісно пов'язане з таким явищем, як якість життя. Поняття «якість життя» має широкий спектр використання, воно дуже широко використовується, але воно не має загально визнаної формалізованої структури та стандартного набору показників, представлених у таблиці. 2.1.

Таблиця 2.1

Рівень якості життя населення України за 2020-2022 рр.

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Індекс споживчих цін, %	105,0	110,0	101,3
Середня заробітна плата штатних працівників, грн	11 591	14 014	17 453
Мінімальна заробітна плата, грн	4 723	6 000	6 500
Мінімальна пенсія, грн	1 638	1 769	1 934
Прожитковий мінімум (ПМ) в середньому / одну особу в місяць, грн	2 027	2 189	2 393

Джерело: [27]

Відповідно до статистичних даних, відображених на табл. 2.1, рівень показників якості життя в Україні має позитивні зрушення. Але, незважаючи на зазначені тенденції, рівень життя переважної більшості населення України знаходиться на межі зубожіння, що вимагає від держави надання різного виду соціальної допомоги для забезпечення їх конституційних прав.

Для того, щоб з'ясувати як відбувається забезпечення фінансування соціальної сфери. Здійснимо аналіз сфери соціального забезпечення в Україні, спираючись на статистичні звіти Міністерства фінансів (табл. 2.2 та рис. 2.1.) про виконання бюджету України.

Таблиця 2.2

Основні видатки Державного бюджету України

Видатки	Млрд. грн	Частка, %	Млрд. грн	Частка, %	Млрд. грн	Частка, %
	2021 р.		2022 р.		2023 р. (план)	
Оборона	12,7	8,56	114,3	42,24	112,1	57,7
Соціальний захист та соціальне забезпечення	33,9	22,7	42,6	15,8	36,7	18,9
Соціальне забезпечення (код 2700)	34,3	23,05	50,9	18,83	45,0	23,21
Всього видатків	149,0	100,0	270,5	100,0	194,1	100,0

Джерело: [34]

Тож, зазначимо, що видатки за напрямом «Соціальний захист і соціальне забезпечення» впродовж останнього десятиріччя (2008-2022 рр.) займали лівову частину у зведеному бюджеті і значно перевищували обсяги коштів сфери освіти, охорони здоров'я і навіть економічної діяльності [34].

Згідно табл. 2.2., виділимо, що в умовах збройного конфлікту на сході країни видатки на оборону у 2022 році збільшилися майже в 2,5 раза, але витрати на соціальну сферу, у тому числі соціальний захист і соціальне забезпечення, залишалися також у пріоритеті. У структурі видатків зведеного бюджету за 2022 рік видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення склали найбільшу частку 15,8 %, а в загальному обсязі Державного бюджету 16,1 %. Їх сума у порівнянні з 2021 роком, є найбільшою, що характеризується соціальною спрямованістю бюджету, а частка порівняно з сектором оборони знизилась [35, с. 108].

Така динаміка свідчить про переважно зростаючий тренд державних витрат на соціальний захист та соціальне забезпечення населення за аналізований період. Але, у 2023 році спостерігається скорочення. Така тенденція пов'язана не скільки зі скороченням державних витрат на соціальний захист та соціальне забезпечення населення, скільки зі збільшенням навантаження на бюджет та додаткові соціальні виплати у

зв'язку з подіями, пов'язаними з Російською агресією на території України.

Тому, що частина території нашої держави все ще незаконно анексована та тимчасово окупована Російською Федерацією, на частині ведуться бойові дії. Раіше, розподіл видатків державного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення у 2015-2021 рр. здійснювався нерівномірно і практично у незмінному співвідношенні. Найбільший обсяг коштів спрямовався на фінансування освіти, соціальний захист та забезпечення, а також на медицину. У 2022 році пріоритети держави значно змінилися. Але, обсяги державного фінансування не були достатніми для забезпечення соціального захисту та соціального забезпечення населення. Незважаючи на всі зусилля влади модернізувати дані структурні напрями соціальної сфери ще до війни. І, на сьогоднішній день, хоч і є значні видатки, цих коштів хронічно не вистачає, щоб вирішити нагальні проблеми у цій сфері, особливо в критичних умовах, тобто війни.

Фінансове забезпечення соціального захисту населення України з кожним роком в абсолютному розмірі збільшується, водночас фінансові можливості держави є обмеженими з огляду на необхідність здійснення військової підтримки держави.

За 2023 рік видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення склали найбільшу частку 18,9 %, а в загальному обсязі Державного бюджету 22,7 %. Їх частка у порівнянні з 2022 роком, зменшилась, що характеризується обороною спрямованістю бюджету. Тому, що видатки на оборону збільшилися і займають 57,7 % відповідно до загального обсягу усіх видатків Державного бюджету України [34].

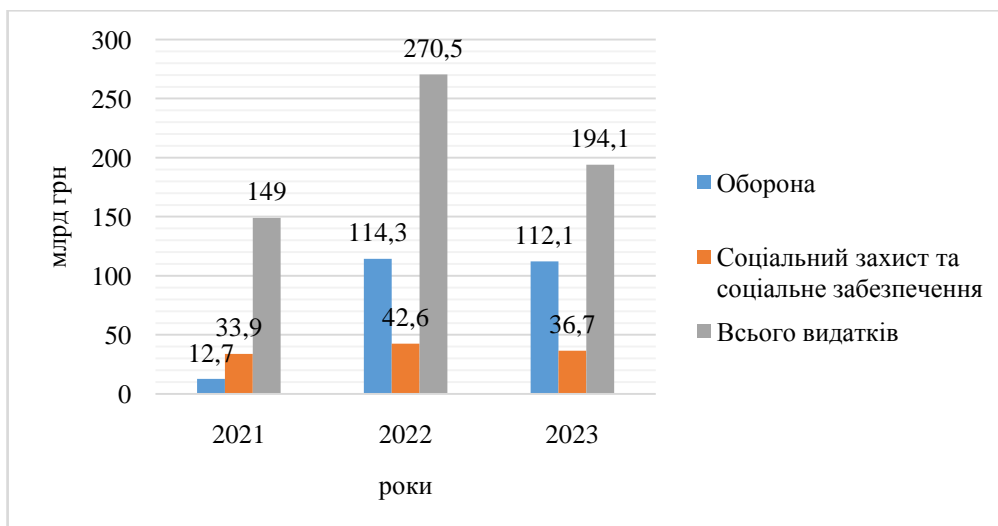

Рис. 2.1. Динаміка державних витрат на соціальний захист та соціальне забезпечення населення за період 2021-2023 рр., млрд. грн
Джерело: [34]

З рис. 2.1 видно, що у 2022 році відбулося збільшення витратів державного бюджету на захист та соціальне страхування порівняно з 2021 роком. Це пов'язано з тим, що у 2020 році було змінено механізм призначення житлових пільг та субсидій. Так, якщо до 2020 року видатки здійснювалися за рахунок субвенцій з державного бюджету бюджетам місцевого самоврядування, а у 2020 році ці повноваження були передані Мінсоцполітики, що сприяло обмеженню міжбюджетних трансфертів.

Крім того, встановлено, що скорочення витратів у 2023 році зведеного бюджету за функцією «Соціальний захист та соціальне забезпечення» зумовлене виключно «теплою зимою». Цей факт призвів до значної економії коштів. Також їх поступове зменшення свідчить про недостатнє фінансування органів соціального захисту населення, що призводить до відповідного погіршення розвитку елементів соціальної інфраструктури. Адже під час війни потреба в безпеці значно зросла. Найбільше від цієї тенденції постраждають пенсіонери, люди з інвалідністю, багатодітні сім'ї, ветерани та інші [2].

Завданням Міністерства соціальної політики України є формування та реалізація державної соціальної політики, спрямованої на підвищення рівня та якості життя населення, соціальних стандартів, надання соціальної допомоги особам і сім'ям, які опинилися у складній життєвій ситуації,

забезпечення гідної старість, рівні права та можливості жінок і чоловіків, права та інтереси дітей, сприяння їх вихованню в сімейному оточенні, сприяння залученню інвалідів до суспільного життя.

Враховуючи Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року, реалізацію яких визначено Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019, та завдання, визначені Стратегією соціального розвитку, затвердженої Указом Президента України від 2 червня 2021 року № 225, Програми діяльності Кабінету Міністрів України, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 12 квітня 2020 року № 471 та Національної економічної стратегії щодо на період до 2030 року, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 року № 179, Мінсоцполітики визначило такі стратегічні цілі на 2022-2024 роки [53]: підвищення рівня пенсійного забезпечення; створення Єдиної ІТ-системи соціальної сфери; підвищення рівня соціальних стандартів і гарантій та підтримка малозабезпечених сімей; надання якісних соціальних послуг; сприяння включенню людей з інвалідністю в суспільне життя; захист прав дитини; забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, протидія домашньому насильству та торгівлі людьми.

Постійний соціальні розвитку засоби впровадження основнийцілі: підвищення рівня життя населення. В Україні ще до війни не було єдиного бачення системного підходу до управління та методичних засад формування феномену сталого розвитку, технологій розробки стратегій і пріоритетів безпечного, соціально справедливого економічного розвитку, методів оцінки ефективності досягнення цілей та інструменти їх реалізації не були визначені.

Тому для досягнення наміченої мети комплексної програми соціального забезпечення необхідно провести комплексний аналіз поточних фінансових зобов'язань держави в соціальній сфері, наявного обсягу соціальних і страхових послуг, а також виплат і умов доступу. проведені та моделі ефективного функціонування системи соціальної допомоги в сучасний та післявоєнний період.

2.2 Оцінка ефективності державного управління у сфері соціального забезпечення з урахуванням умов війни

Демократизація та ринкова економіка відіграли значну роль у процесі формування сфери соціального забезпечення сучасної української держави. Незважаючи на позитивні результати в державному управлінні останніх десяти років, які призвели до певного підвищення рівня життя українців, більшість громадян, згідно з офіційною статистикою та емпіричними дослідженнями різних авторів, живе за межею бідності та які потребують соціального захисту. Крім того, низка проведених в Україні реформ викликає негативну реакцію суспільства, пов'язану з недовірою населення до політичної влади та низьким рівнем ефективності інститутів соціального захисту перед загрозами, що стало особливо помітним в умовах Російської Федерації. агресія, пандемія COVID-19, глобальний перехід до концепції сталого розвитку тощо [15, с.106].

Початок активних бойових дій після 24 лютого 2022 року, введення воєнного стану в Україні призвели до значного збільшення кількості людей, які потребують державної допомоги, наприклад, відбулися масові переміщення – громадяни залишають свої домівки в пошуках безпеки та захисту. . Нині чисельність офіційно зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб в країні сягає 4,9 млн осіб[2, прибл.7].

В умовах надзвичайних викликів, що виникли під час війни, значного навантаження на державний бюджет, у громадян виникає цілий комплекс нових потреб, які потребують своєчасного та ефективного реагування органів державної влади та місцевого самоврядування. Тому держава вживає заходів для забезпечення ефективного функціонування існуючої системи соціального захисту населення.

Надання житлової допомоги внутрішньо переміщеним особам запроваджено відповідно до Порядку надання житлової допомоги

внутрішньо переміщеним особам, затвердженого постановою Ради Міністрів України від 2022 року. У 2022 році понад 2,3 млн внутрішньо переміщених осіб отримали житлову допомогу, на які з державного бюджету виділено 52,8 млрд грн [27]. На 2023 рік у законі про бюджет передбачено підтримку цієї категорії громадян значно більшою сумою, майже 60 млрд грн. [24].

З метою підтримки сімей з дітьми в умовах воєнного стану на замовлення Мінсоцполітики розпочато реалізацію спільного проекту за участю Міжнародного кризового дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) щодо додаткових заходів соціальної допомоги для найбільш вразливих категорій населення уряд прийняв постанову Кабінету Міністрів України «Про реалізацію спільного з Міжнародним дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) проекту щодо додаткових заходів соціальної допомоги найбільш вразливим категоріям населення. населення» [32].

Також Мінсоцполітики за підтримки Міністерства цифрової трансформації та Програми розвитку ООН в Україні за фінансової підтримки Швеції створило платформу для реагування на нагальні потреби громадян, які постраждали внаслідок військової агресії Російської Федерації. проти України Є допомога [27].

Соціальна захищеність малозабезпечених сімей ВПО, у тому числі багатодітних сімей, забезпечується шляхом надання їм допомоги відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям»[33]. Тому соціальними послугами можуть скористатися внутрішньо переміщені особи пенсійного віку, інваліди, діти-інваліди та інші особи, які перебувають у складній життєвій ситуації.

З 1 січня 2023 року Пенсійний фонд України є уповноваженим органом у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування. Відтепер Пенсійний фонд України виплачуватиме [27]: пенсії з тимчасової втрати працездатності; допомога по вагітності та пологах; допомога на поховання застрахованих осіб, у тому числі потерпілих на виробництві; одноразові та щомісячні страхові виплати потерпілим на виробництві та членам їх сімей.

Важливим механізмом соціального забезпечення населення в період оплати житлово-комунальних послуг у 2023 році є Програма житлових субсидій, яку максимально спрощено з метою доступності для внутрішньо переміщених осіб. Надаючи житлові субсидії, держава компенсує сім'ям частину витрат на оплату житлово-комунальних послуг [27].

Не менш важливим є соціальна підтримка армії, функціонування об'єктів критичної інфраструктури та загалом забезпечення існування населення країни. Тому в період воєнного стану сфера державної соціальної безпеки зосередилася на таких основних напрямках роботи – отримання гуманітарної допомоги від міжнародних партнерів та сприяння розміщенню переміщених підприємств, що є джерелом додаткових надходжень до бюджету[2]. , стор 8].

Структурні установи соціального захисту населення ОДА, виконавчі органи міських у містах обласного значення рад, районних у містах рад (у разі їх утворення) після закінчення або скасування воєнного стану повідомляють одержувачів, яким призначено державну соціальну допомогу. сплачено про необхідність оновлення документів протягом певного часу, необхідного для продовження користування допомогою [30].

Тому в умовах війни необхідно покращити фінансове забезпечення системи соціального захисту населення, держава має стимулювати багатоканальне фінансування та активізувати спрямування фінансових потоків суб'єктів господарювання в соціальну сферу. Необхідно реалізувати програми розвитку ринку праці, підвищити рівень життя населення, забезпечити мінімальну заробітну плату, реалізувати заходи соціального захисту тих, хто її потребує.

Отже, аналіз структури видатків зведеного бюджету України на соціальний захист і соціальне страхування свідчить, що з 2000 р. найбільшу частину видатків становлять видатки на соціальний захист пенсіонерів (понад 50%).

Така тенденція пояснюється збільшенням кількості осіб пенсійного віку (старіння населення) та низьким віком виходу на пенсію, який до

початку пенсійної реформи у 2011 році становив 55 років для жінок та 60 років для чоловіків, що призвело до у великій кількості осіб старшепрацевдатного віку та наявності значної кількості пільг для пенсіонерів (наприклад, усі пенсіонери мають право на безкоштовний проїзд у громадському та приміському транспорті), що створює диспропорцію між працівниками та пільговиками. Так у 2010 році на 100 працюючих платників пенсійних внесків припадало 88 пенсіонерів у співвідношенні 13,7 млн пенсіонерів на 14,4 млн працюючих.

Ця тенденція сприяла пенсійній реформі, в результаті якої були внесені зміни до 22 законодавчих актів, які підвищили пенсійний вік для жінок до 60 років, страховий стаж до 30 років для жінок і до 35 років для чоловіків; Зокрема, пенсійний вік для чоловіків-держслужбовців підвищено до 62 років. Завдяки цій реформі максимальний розмір пенсій в Україні встановлено на рівні 10 розмірів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працевдатність; оплату праці для обчислення пенсій державним службовцям зменшено з 90% до 80%. Завдяки згаданій реформі, починаючи з 2015 року, кількість пенсіонерів, які отримують соціальні виплати, почала зменшуватися (рис. 2.2).

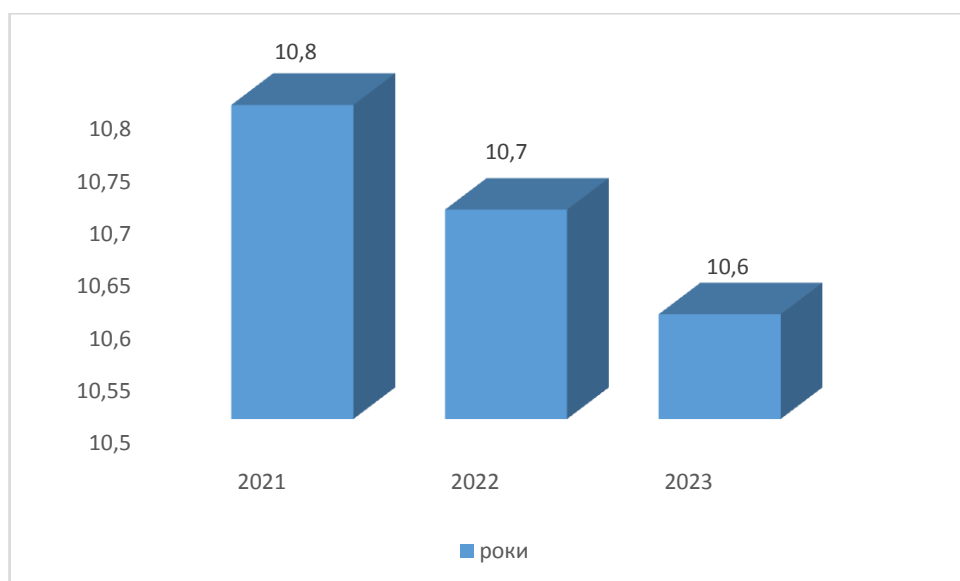

Рис. 2.2 Динаміка кількості пенсіонерів усіх категорій за період 2021-2023 рр., млн., осіб

Джерело: складено автором за даними [36], [37].

З рис. видно, що відбувається тенденція до зменшення кількості пенсіонерів. Станом за 2021 рік їх кількість офіційно налічувала 10 841 117 осіб. Зараз, у 2023 році за даними Пенсійного фонду, в Україні зареєстровано 10 687 921 отримувач пенсії, тобто на 153 тис. менше.

Незважаючи на чисельне скорочення людей пенсійного віку, пенсійне забезпечення залишається найвагомішою статтею витрат у структурі соціального забезпечення та становить лівову частину видатків зведеного бюджету України. Тому, що потреба на виплату пенсій неухильно зростає. Якщо в січні 2022 року на щомісячну виплату пенсій виділили 44,5 млрд грн, то за грудень 2022 року держава спрямувала на це вже 51,4 млрд грн. Це свідчить про те, що навіть невелика індексація пенсій потребує додаткових мільярдних видатків [37].

Але, держава повинна дотримуватися принципів самозабезпечення економічно активної частини населення, тобто створення умов для того, щоб працююча особа мала змогу заробляти стільки, скільки дозволяють її здібності та ініціатива, забезпечувати себе та свою сім'ю у майбутньому.

У табл. 2.3 та рис. 2.2. розглянемо частку видатків пенсійного забезпечення у структурі соціального забезпечення.

Таблиця 2.3

Частка видатків соціального забезпечення у державному бюджеті України (програмна класифікація) за 2021 р.

Показники	2021 р., млрд. грн	2021 р., %
Міністерство соціальної політики	13,8	8,5
Пенсійний фонд	20,1	13,5
Міністерство соціальної політики, всього (соц. заб.)	33,9	23

Джерело: [34]

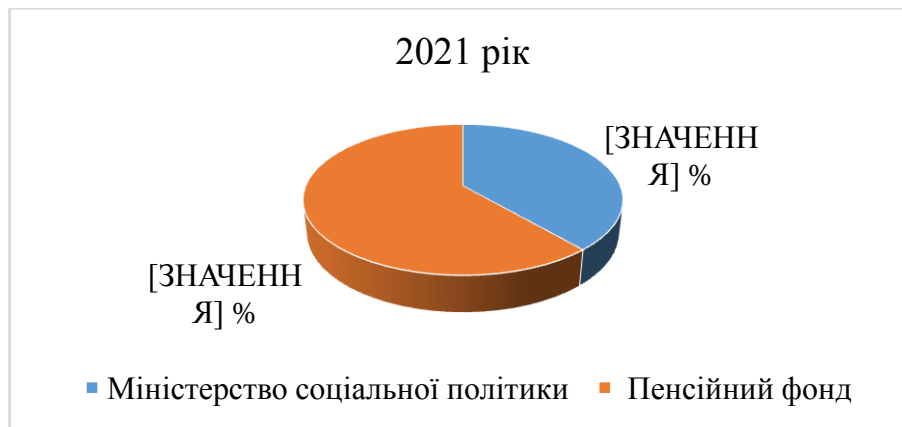

Рис. 2.3 Частка видатків соціального забезпечення за 2021 рік
Джерело: складено автором за даними [34].

Аналіз попередніх досліджень різних авторів та офіційної інформації профільних Міністерств і відомств дозволив встановити суттєву диференціацію пенсійного забезпечення по регіонах України. У 2023 році найвищі пенсії традиційно в Києві, де середня виплата становить 6336,99 грн. Якщо ж брати по областях, то найбільші розміри пенсій — у Донецькій (5818,65 грн), Луганській (5365,48 грн) і Дніпропетровській (5126,43 грн) областях. Тільки в цих трьох областях середня пенсія перевищує 5 тис. грн. Найнижчі пенсії: у Чернівецькій (3711,64 грн), Закарпатській (3688,24 грн) і Тернопільській (3534,63 грн) областях [37].

Отже, з одного боку, зростання пенсій країни, що воює — досить хороший показник. Тому, що коливання середнього рівня пенсій за 2010-2022 рр. відбувалися незначні і мали досить стійку тенденцію. З іншого боку, підвищення пенсій, сьогодні, не встигає за рівнем інфляції. До того ж є чимало пенсіонерів, які за рік взагалі не отримали жодного підвищення. За таких умов залишається сподіватися на завершення воєнного стану та на чергову індексацію, яку попри все обіцяють провести вже вквітні 2023 року, тому, що постійно переносять.

З аналізу видно, що війна завдала та продовжує завдавати непоправної шкоди соціальній безпеці України. Їх результатом стало:

- зростання навантаження на систему соціальної підтримки та соціального страхування населення через постійне збільшення кількості громадян, які потребують отримання соціальних, реабілітаційних послуг та

виплат при одночасному зменшенні надходжень до державного, місцевого бюджетів та фондів загальнообов'язкового пенсійного та соціального страхування;

- ускладнення верифікації інформації щодо фактичної кількості як дорослих, так і дітей, які потребують соціального захисту та підтримки; о руйнування об'єктів соціальної інфраструктури, втрата доступу до особистих справ бенефіціарів соціальної підтримки;

- спеціалісти сфери соціальної підтримки населення також стають вимушеними переселенцями, що впливає на обслуговування населення; о система соціальної підтримки не встигає адаптуватися до значних міграційних рухів громадян, зміною активної лінії ведення бойових дій та зміни переліку тимчасово окупованих територій, що, серед іншого, ускладнює здійснення соціальних, страхових та пенсійних виплат громадянам;

- емоційний розпач громадян від нерозуміння своїх соціальних прав та зобов'язань під час війни;

- недостатнє покриття громад мережею закладів, які надають соціальні, реабілітаційні послуги під час війни, особливо на територіях масового перебування переселенців;

- унеможливлення отримання громадянами України, які проживають у зоні активних бойових дій чи біля неї, на тимчасово непідконтрольних територіях України, належних їм виплат та соціальних послуг;

- поглиблення вразливості маломобільних груп населення від початку війни.

Також, встановлено, що в організації соціального забезпечення населення України існують стійкі та нестійкі тренди, серед яких виділені:

- стійкість у пенсійному забезпеченні, який характеризується витратами на соціальний захист пенсіонерів на рівні більше ніж 50 %;

- стійкість у диференціації пенсійного забезпечення по регіонах України.

Поряд із стійкими тенденціями в організації соціального забезпечення населення України встановлено трансформації, які визначають новий напрямок розвитку, як [2, с. 8]: коливання темпів зростання соціального забезпечення населення України за 2022-2023 рр.; зниження міжбюджетних трансфертів за рахунок зміни механізму надання у 2020 році пільг та субсидій.

Отже, рівень результативності соціального забезпечення задовільний, але потребує певної трансформації, адже впродовж воєнного та післявоєнного періоду дуже важливо надавати людям не лише фінансову допомогу, а й звичайну соціальну підтримку. Це призводить до розвитку та ефективного функціонування соціальної політики держави, що займає провідне місце у забезпеченні суспільного добробуту громадян. Також, стан соціального забезпечення відображає рівень збалансованості потреб та можливостей, впливає на особливості життєдіяльності людини та забезпечує соціальний розвиток суспільства загалом. Публічне управління соціальним забезпеченням має спрямовуватись на виконання державою своїх позитивних зобов'язань. Адже, є наслідками екстенсивної соціальної політики, практику якої Україна успадкувала від радянських часів: чим більше пільг, дотацій і соціальних переваг надано громадянам, тим кращим вважався прояв турботи держави про своїх громадян. При цьому не враховувалися економічні можливості держави.

Тому, повоєнний період потребуватиме інтегрованої (комплексної) стратегії соціального забезпечення, з урахуванням особливостей, пов'язаних зі спеціальним правовим статусом окремих бенефіціарів, реалізація якої буде забезпечена завдяки міжвідомчій та міждисциплінарній координації.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

3.1 Європейські соціальні стандарти в умовах формування в Україні новітньої моделі публічного управління у сфері соціального забезпечення

У світі спостерігається тенденція до системного розвитку прав людини, що призвело до формування міжнародного рівня та закріплення стандартів прав особи міжнародно-правовими засобами. Підтвердженням цього є той факт, що в новітній світовій правовій доктрині соціальні права визнаються невід'ємним елементом міжнародних стандартів прав людини, які, з одного боку, спрямовані на гарантування гідних умов життя для всіх, а з іншого – вони визначають обов'язок держави забезпечити кожному потребуєчому такий мінімум соціальних можливостей і соціального забезпечення, який необхідний для збереження гідності особи, для нормального задоволення її матеріальних і духовних потреб. У цьому контексті варто підкреслити, що категорія «міжнародні стандарти» фігурує в сучасних міжнародних документах, присвячених регулюванню питань державного управління у сфері соціального забезпечення особи, першими з яких є Хартія прав людини, прийняття якого міжнародним співтовариством поклало початок певній сфері відносин між державами на світовому рівні [38, С. 27].

Створення міжнародних стандартів, на відміну від державного управління, дещо складніше. Перш за все, вони мають гіпотетично відображати не лише сучасні тенденції розвитку правової системи кожної країни, а й прогнозувати майбутній розвиток прав людини у світовому співтоваристві. На думку М.П. Орзіх, основні права, свободи та обов'язки встановлюються вищою державною владою у формі конституційних законів, які за змістом не можуть бути вужчими за міжнародно-правові норми. До цього повинні прагнути всі нації [13]. Якщо взяти за основу постулат, згідно з яким будь-яка система державного управління є настільки легітимною, наскільки вона заснована на повазі до людини в усіх її проявах, то логічно

сказати, що вся історія державного управління (відокремлення влади, демократії тощо) є поступове усвідомлення та зміцнення самоповаги в кожного [24, с.98]. Тому міжнародні стандарти завжди відображають тенденції та потреби суспільного прогресу з універсального статусу людини.

На підставі вищевикладеного можна додати, що сучасні міжнародні соціальні стандарти – це сукупність норм, закріплених у міжнародному праві, прийняття яких визначає гідні умови життя людей, забезпечує розвиток особистості та її соціальну безпеку. Ці соціальні стандарти мають бути прийняті законодавством кожної країни шляхом підписання та ратифікації міжнародних договорів, після чого вони мають бути розроблені та адаптовані до умов, що існують у країні. Однак міжнародні соціальні стандарти повинні захищатися і гарантуватися не тільки державним законодавством, а й його спеціальними інститутами. Тому запорукою і важливою гарантією реалізації соціальних прав є розвиток ефективного механізму соціального захисту, який, до речі, є функцією насамперед суспільної держави, яка, безумовно, у разі виникнення соціальних загроз, повинні забезпечити (або найближчим часом відновити) соціальне становище людини, яке вона займала раніше, досягнуто, чи всі громадяни суспільства нероздільні і відповідають умовам, які органічно впливають з його невід'ємних і загально визнаних соціальних прав, тобто міжнародних соціальних прав. стандарти прав [38, С.27].

Безумовно, державне управління відіграє одну з найважливіших ролей у формуванні системи соціального захисту. Держава як учасник міжнародних договорів, що встановлюють соціальні стандарти, повинна максимальною мірою та всіма доступними засобами вживати заходів для забезпечення їх повної реалізації, створювати ефективні системи (структурну та функціональну) такого захисту. Ця вимога впливає насамперед із положень Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права (1966 р.). З огляду на це зазначимо, що державна адміністрація зобов'язується гарантувати реалізацію права на соціальний захист особи шляхом її соціального страхування та соціального забезпечення, враховуючи, що вона

встановлює мінімальні гарантії, це загальноприйнятий світовий рівень [38, С.27].

Різноманітність міжнародних стандартів соціального забезпечення дозволяє державам розробляти та вдосконалювати національні системи соціального забезпечення, беручи до уваги ті, які відповідають економічним, політичним, демографічним та іншим обставинам країни. Мабуть, зважаючи на це, науковці підкреслюють, що міжнародні стандарти соціального забезпечення можна поділити залежно [39, с.5]:

- характер і ступінь загальної та спеціальної деталізації;
- сфери соціальної політики, в яких застосовуються певні міжнародні стандарти, а також рівень правового регулювання (універсальний, регіональний, міждержавний або світовий (універсальний) і регіональний, особливо європейський);
- ознаки предмета правового регулювання (уніфіковані та диференційовані, перші включають норми, що поширюються на всю систему соціального забезпечення та охоплюють більшість або кілька її видів, а диференційовані мають один предмет правового регулювання, тобто йдеться про окрема організаційно-правова форма чи вид соціального страхування, соціальні виплати окремим категоріям громадян);
- ступінь прихильності до їх виконання (рекомендації містяться в «м'яких» правових документах або угодах, не ратифікованих державою, тому вони є лише рекомендаціями та обов'язковими, встановлені в угодах, ратифікованих державою, і повинні неухильно виконуватися нею).

Наведена класифікація, яка не є вичерпною, ще раз підтверджує їх значний потенціал у механізмі міжнародно-правового регулювання соціального забезпечення, реалізація якого на різних рівнях здатна забезпечити окремим категоріям населення в окремих країнах такий обсяг захист від соціальних ризиків, що відповідає сучасним уявленням про норму.

Так, експерти Міжнародної організації праці (далі МОП) дотримуються позиції, що категорії «соціальний захист» і «соціальне забезпечення» іноді вживаються як синоніми, коли йдеться про функцію чи призначення обох.

Проте ці поняття принципово відрізняються за змістом. Таким чином, соціальне забезпечення охоплює не лише державні, а й приватні чи добровільні (такі як товариства взаємодопомоги) схеми соціального забезпечення, які переслідують подібні цілі.

Причому констатуємо, що термін «соціальне забезпечення» в більшості документів трактується узагальнено, тобто як одна з галузей соціальної сфери життєдіяльності суспільства. Вперше він застосований у Конвенції № 48 для встановлення системи міжнародного співробітництва у сфері збереження прав, що впливають із страхування по інвалідності, старості та засобів до існування [38, с.27].

Підсумовуючи, зазначимо, що дослідження положень чинних Конвенцій та Рекомендацій показує, що поняття «соціальне забезпечення» та «соціальний захист» не є тотожними. Крім того, було виявлено, що термін «соціальний захист» рідко вживається в конвенціях.

я, використання різних наукових позицій у дослідженні цих понять дозволило встановити авторське визначення: "соціальна допомога" уособлює забезпечення соціальної безпеки людини в сучасних реаліях як одне з пріоритетних завдань держави, оскільки дає відчуття захищеності від різноманітних загроз стосовно найважливіших потреб особистості.

Для повноти варто звернути увагу на той факт, що останнім часом Конвенції та Рекомендації МОП передбачають низку дій на міжнародному, регіональному чи національному рівнях для підтримки прогресу в таких сферах, як охорона здоров'я, соціальне забезпечення, житло, продовольче постачання, догляд за дітьми, освіта, становище жінок, умови праці, захист прав трудових мігрантів, поліпшення умов життя та підвищення рівня соціального захисту в сільській місцевості. У цьому контексті слід згадати Конвенцію МОП про основні цілі та стандарти соціальної політики No 117, прийняту на 46-й сесії Генеральної конференції МОП 22 червня 1962 р. у Женеві, яка, серед іншого, має велике значення для вирішення проблеми досягнення такого рівня соціальної безпеки, який гарантуватиме реальні життєві потреби людей. У цьому міжнародно-правовому документі загальні

принципи соціального забезпечення сформульовані так: а) будь-яка політика має бути спрямована насамперед на досягнення добробуту та розвитку населення, соціального прогресу; б) встановлюється політика більш широкого застосування з урахуванням її впливу на добробут людей [38, с.27].

На підставі розгляду положень і норм багатьох актів можна сформулювати визначення поняття «міжнародні стандарти у сфері соціального забезпечення» – це міжнародні акти, які мають рекомендаційний або обов'язковий характер (у разі ратифікації) для держави та запровадити через національне законодавство параметри для забезпечення окремих видів таких пільг. До цих параметрів належать: соціальний ризик; коло осіб, які потребують такого захисту; умови набуття права на відповідний вид соціального страхування; види соціального забезпечення; методи розрахунку готівкових розрахунків; період надходження цих платежів.

Ці норми визначають мінімальні норми та соціальні стандарти, а це означає, що розмір певного виду соціального страхування не може бути нижчим за розмір, визначений міжнародним актом.

Правовою основою державного управління у сфері соціального захисту населення є сукупність правових норм, які виражені в системі нормативно-правових актів держави, актах різної юридичної сили, що регулюють здійснення державного управління в соціальної сфері. Водночас на національному та міжнародному рівнях визначаються правові засади функціонування державного управління у сфері соціального забезпечення [14].

З огляду на обраний Україною вектор розвитку, особливий інтерес становлять європейські соціальні стандарти державного управління. Це легко пояснити тим, що за півстоліття інтеграційного розвитку Європейський Союз виробив одну з найсучасніших практик соціальної політики. Про високу ефективність Інституту соціальної політики Європейського Союзу (далі – ЄС) свідчать, зокрема, сталий тренд зростання індексу людського розвитку, майже десятикратне зниження рівня бідності, висока якість соціальні послуги тощо потребує додаткових досліджень і на їх основі розроблення певних

рекомендацій щодо забезпечення ефективного функціонування моделі інституту соціальної політики в державному управлінні та внесення змін до законодавства України [38, с.27].

Переходячи до окреслених питань, зазначимо, що концепції розвитку соціальної держави та соціально орієнтованої ринкової економіки лежать в основі новітнього інституту політики ЄС. На цій основі основні ідеї соціальної політики визначаються сукупністю незмінних властивостей соціальних інститутів, таких як: визнання соціальних прав громадян і прийняття державою соціальних обов'язків; соціальна підтримка всіх членів суспільства; наявність державних систем соціального захисту; держава бере на себе відповідальність за рівень добробуту своїх громадян; наявність інститутів громадянського суспільства, державного управління [38, с.27].

Повернемося до соціальних стандартів життя населення країн ЄС, які були розроблені саме з метою встановлення мінімальних соціальних стандартів, що гарантують гідний рівень життєдіяльності суспільства. На сьогодні їх 14, крім того, вони використовуються представниками ООН при розрахунку індексу людського розвитку країн, а також для аналізу та прогнозування соціально-політичної ситуації в тій чи іншій країні. Такий широкий спектр досліджень дозволяє проводити загальне системне соціальне дослідження суспільства та виявляти «слабкі» місця в його соціальній структурі, тобто ті сфери, які потребують негайного державного та наддержавного регулювання. Слід також зазначити, що на даний момент на загальноєвропейському рівні здійснюється не лише постійний моніторинг дотримання державою встановленого рівня соціальних стандартів, а й аналіз соціальних процесів у суспільстві (їх забезпеченості для соціального розвитку). запобігання загостренню соціальних протиріч).

Отже, ось перелік соціальних нормативів рівня життя населення [40]: очікувана тривалість життя при народженні; рівень грамотності дорослого населення (100%); середня тривалість навчання (не менше 15 років); реальний ВВП на душу населення за ПКС; сумарний коефіцієнт народжуваності (на рівні 2,14-2,15); темпи старіння населення (не більше

7%); різниця в рівні граничного доходу населення; відсоток населення, що живе за межею бідності (не більше 10%); співвідношення мінімальної та середньої заробітної плати; мінімальна погодинна ставка (мінімум \$3); рівень безробіття (не повинен перевищувати 8-10%); кількість злочинів на 100 тис населення (до 5000 випадків); рівень депопуляції (50:50); кількість психічних патологій на 100 тис. чол. (не більше 284 осіб).

Так, першими у світовій практиці стандарти використовуються представниками ООН для розрахунку індексу соціального розвитку країни, який загалом об'єднує три складові – рівень життя, освіту та довголіття. На цій підставі його можна вважати соціальним стандартом. Для аналізу та прогнозування суспільно-політичної ситуації в досліджуваній країні використовуються такі. Слід зазначити, що наявний каталог соціальних стандартів життя, а точніше їх широкий спектр, багатоаспектність, вимагають створення універсальної системи соціальних знань у суспільстві, а для цього — постійного моніторингу не лише соціальних стандартів, а й необхідні процеси. Крім того, необхідний соціальний контроль за соціальними стандартами, які слід переосмислити з точки зору суспільної безпеки, щоб визначити такий набір мінімальних соціальних стандартів життя, які держава має гарантувати та поважати водночас. [38, приблизно 27].

Отже, ми дійшли висновку, що на сьогодні немає однозначного тлумачення сутності соціальної норми, а щодо їх призначення серед науковців точаться суперечки та протиріччя. Так, одні бачать у них лише спосіб підвищення добробуту соціально незахищених верств населення; другий як інструмент обґрунтованого розрахунку трансфертів; і третє лише з позиції вдосконалення механізму надання соціальної підтримки. Проте існує їх комплексне соціально-економічне значення в системі держави. Тому що суб'єкти державного управління дотримуються їх у регулюванні суспільних відносин у сфері соціального забезпечення населення.

3.2. Пріоритети вдосконалення системи державного управління у сфері соціального страхування в Україні

Розбудова в Україні демократичної, соціальної та правової держави в умовах формування засад громадянського суспільства, утвердження принципів верховенства права, пріоритету прав і свобод людини над потужними інститутами державного управління свідчить про важливість організації, ефективних соціальних реформ та формування нових підходів до правового регулювання відносин у сфері соціального забезпечення [41, С. 68].

Ратифікація Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та переглянутої Європейської соціальної хартії стала першим кроком до наближення України до європейських і світових стандартів у різних сферах, зокрема дотримання прав людини, забезпечення їх захисту та підтримки. Як наслідок, виникла потреба у розробці теоретичної структури реформи державного управління у сфері соціального забезпечення з метою її адаптації до міжнародних стандартів [39, С. 3].

Водночас серед головних пріоритетів соціальних реформ ключовим видається підхід до потреб та інтересів соціально незахищених верств населення, особливо інвалідів, у світлі міжнародних і особливо європейських соціальних стандартів. Адже відповідно до Конституції України (ст. 9) міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Міжнародні угоди відображають міжнародний (європейський) досвід і практику [41, С. 68].

Викладене, на наш погляд, повністю підтверджує слова А.В. Дутшака, що надання теоретичного обґрунтування «... є додатковим аргументом для визнання вимог міжнародних стандартів певними орієнтирами в правовому

регулюванні національних систем соціального забезпечення. Відповідно до стандартів Ради Європи та Європейського Союзу соціальне забезпечення класифікується як система, яка охоплює, крім соціального забезпечення (через соціальне забезпечення), інші форми соціального захисту, зокрема державну соціальну допомогу, а також спеціальний та спеціальний (додатковий) соціальний захист певної категорії. Таке розуміння є важливим для національного законодавства, оскільки в Україні досі немає загального закону про соціальний захист населення» [42].

Звичайно, це цілком логічно, оскільки згідно з універсальними та регіональними міжнародними актами державного управління у сфері соціального забезпечення та соціального захисту воно реалізується на національному рівні відповідно до структури та ресурсів кожної країни шляхом створення ефективних механізмів і завдяки міжнародній співпраці. Отже, правове регулювання соціального забезпечення відбувається на двох рівнях: міжнародному та національному. При цьому всі найважливіші питання у сфері соціального забезпечення вирішуються на внутрішньому рівні, оскільки лише державна адміністрація має компетенцію самостійно створювати національну систему соціального забезпечення, з одного боку, а з іншого, імплементувати в нього відповідні міжнародні стандарти, визнаючи обов'язковість тих чи інших міжнародних актів, шляхом укладення міжнародних угод, що містять стандарти безпеки та соціального захисту, або використовуючи міжнародні акти «м'якого» права як орієнтири [39, С. 3].

Це означає, що міжнародні стандарти соціального забезпечення розглядаються як інструменти державного управління, на основі яких держави встановлюють і впроваджують гармонізовані вимоги до сучасних систем соціального забезпечення.

Спробуємо розібратися в стані справ у нашій країні. Прагнення України до повноправного членства в Європейському співтоваристві зумовлює необхідність формування теоретичних структур з міжнародними стандартами у сфері державного управління, у тому числі у сфері соціального забезпечення. Адже в сучасних умовах саме міжнародні

стандарти уможлиблюють належне правове адміністрування, тобто орієнтири та оцінку національного законодавства, як щодо змісту прав людини на соціальну підтримку, так і рівня їх забезпечення [43].

Таким чином, на міжнародному рівні Європейська хартія місцевого самоврядування передбачає, що повноваження, надані органам місцевого самоврядування, мають бути повними та виключними, і не можуть бути скасовані чи обмежені іншим органом, центральним чи регіональним, якщо це не передбачено законом (Стаття 4). Крім того, відповідно до Закону органи місцевого самоврядування мають повне право вільно вирішувати будь-яке питання, не віднесене до їх відання та вирішення якого не було доручено іншому органу [44].

Водночас, серед норм м'якого права слід відзначити наявність значної частки двосторонніх договорів у сфері соціального забезпечення населення, серед яких: Угода між Урядом України та Урядом Республіки Вірменія про професійну діяльність та соціальний захист громадян України та Республіки Вірменія, які працюють за кордоном своїх держав від 17 червня 1995 року, Угода між Україною та Республікою Болгарія про соціальне забезпечення від 4 вересня 2001 року, Угода між Україною та Королівством Іспанії про соціальне забезпечення громадян від 7 жовтня 1996 р., Угода між Україною та Латвійською Республікою про співробітництво в галузі соціального забезпечення від 26 лютого 1998 р. тощо. Видається, що Угода між Україною та Чеською Республікою про соціальне забезпечення Особливої уваги заслуговує від 4 липня 2001 р., який передбачає неможливість позбавлення особи права на допомогу, зменшення, зміни, призупинення чи скасування допомоги у зв'язку з проживанням особи на території іншої договірної сторони [14], с. 77).

У зв'язку з євроінтеграційним курсом нашої держави для України особливе значення мають європейські акти, а не менш важливі стандарти міжнародних інституцій, таких як ООН та МОП.

Що стосується актів міжнародних організацій, то положення їх рішень необхідно враховувати під час національного правозастосування [14, с.77]:

1) ООН (Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р., Всесвітня декларація ООН «Забезпечити виживання, захист і розвиток дітей» від 30 вересня 1990 р.);

2) ЄС (Хартія Співтовариства про основні соціальні права найманих працівників від 9 грудня 1989 р., Директива Ради ЄС від 19 грудня 1978 р. No 79/7/ЕЕС «Про поступове впровадження принципу рівності чоловіків і жінок у сфері соціальної страхової компанії»);

3) Рада Європи (Європейський кодекс соціального забезпечення від 16 квітня 1964 р., № ETS № 48).

Принципи, на яких ґрунтується соціальне забезпечення, закріплені у Загальній декларації прав людини (ООН). У ній зазначається, що «кожна особа, як член суспільства, має право на соціальне забезпечення та користування правами, необхідними для збереження її гідності та вільного розвитку своєї особистості в економічній, соціальній і культурній сферах на національному та міжнародному рівні». співробітництва та відповідно до структури та ресурсів кожної держави» (ст. 22) [45].

А право на достатній життєвий рівень гарантується соціальним страхуванням на випадок втрати засобів до існування з незалежних від нього причин, у тому числі на випадок інвалідності. Показово, що в Директиві Ради ЄС від 19 грудня 1978 р. № 79/7/ЄЕС «Про поступове застосування принципу рівності чоловіків і жінок у сфері соціального забезпечення» вперше наголошено на необхідності застосування принцип рівності жінок і чоловіків у сфері соціального забезпечення, тобто в правових системах, які забезпечують захист від можливої хвороби, непрацездатності, старості, нещасних випадків на виробництві, професійних захворювань і безробіття [14, С. 78].

Конвенції та Рекомендації МОП є універсальним джерелом соціальних стандартів соціального забезпечення. Багато з них мають спільну спрямованість: Рекомендація № 67 «Про надійність доходу» (1944 р.), Конвенція № 102 «Мінімальні стандарти соціального забезпечення», Конвенція № 118 «Рівність у сфері соціального забезпечення» (1962 р.) ,

Конвенція № 157 «Про захист прав на соціальне забезпечення» (1982 р.), Рекомендація № 167 «Про захист прав на соціальне забезпечення» (1983 р.). Інші встановили стандарти щодо надання певних видів соціальних виплат, а саме: Конвенція № 130 та Рекомендація № 134 «Про медичну допомогу та хворобу» (1969), Конвенція № 128 та Рекомендація № 131 «Про інвалідність, стару Вік і відповідальність за втрату засобів до існування» (1967), Конвенція No 121 і Рекомендація No 121 «Допомога при нещасних випадках на виробництві» (1964) [43, с.19].

Аналіз конвенцій МОП у сфері соціального забезпечення показує, що вони встановлюють [43, с.19]: загальні правила побудови, управління та фінансування національної системи соціального забезпечення, її організаційно-правові форми; види соціальних ризиків; види соціальної допомоги, її розмір та умови призначення.

Законом України № 1024-VIII від 2016 р. [45] ратифіковано Конвенцію № 102. Відповідно до нього Україна зобов'язалася: «Медичне обслуговування»; «Допомога в хворобі»; «Допомога по безробіттю»; «Допомога по старості»; «Допомога по непрацездатності або професійному захворюванню»; «Допомога сім'ї»; «Допомога у зв'язку з вагітністю та пологами»; «Допомога по інвалідності»; «Допомога у зв'язку з втратою аліментів». Загалом національна система соціального захисту передбачає всі види соціальної допомоги, визначені Конвенцією МОП № 102.

Водночас чинне законодавство України не відповідає ряду положень зазначеної Конвенції. Ці відмінності стосуються пенсійного віку: рекомендований вік виходу на пенсію становить 65 років і старше. Крім того, стандарти МОП не передбачають окремого віку виходу на пенсію для чоловіків і жінок. Також необхідною умовою для отримання права на пенсію за віком є 30 років трудового чи страхового стажу або 20 років проживання в країні. Інша відмінність стосується положення про те, що виплата пенсії по інвалідності, пенсії за віком або у зв'язку з втратою годувальника може бути призупинена за певних умов, коли одержувач працює за наймом. Таким чином, ратифікувавши відповідну конвенцію, Україна взяла на себе

додаткові зобов'язання щодо впровадження нових стандартів у сфері соціального захисту населення, зокрема стандартів якості медичного обслуговування та надання інших видів соціальної допомоги. Водночас слід мати на увазі, що фактичне виконання Конвенції державами-учасницями на сьогодні значно обмежене. Сучасні акти соціального забезпечення (Європейський кодекс соціального забезпечення; Конвенції МОП № 121, № 128, № 130) передбачають більш високий рівень стандартів соціального захисту [43, с.20].

Кошти, що виділяються на соціальне забезпечення населення, залежать від фінансових можливостей держави, які визначаються величиною валового внутрішнього продукту та науково обґрунтованим розміром фонду споживання [19, с.144].

Ще до війни держава, не маючи необхідних ресурсів, взяла на себе додаткові зобов'язання у сфері соціального захисту та соціального забезпечення, які, окрім встановлення пільг для представників певних професій чи окремих соціальних груп. Звісно, цього бути не може, це неприпустимо. Більше того, чинне законодавство у сфері соціального захисту та соціального забезпечення, по-перше, складається з нормативно-правових актів, прийнятих у різний час і часто досить суперечливих, по-друге, воно встановлює набагато більше різноманітних видів пільг, соціальних послуг, ніж передбачено Конституцією чи міжнародно-правовими зобов'язаннями України. Зважаючи на це, слід погодитися з Є. П. Яригіною, яка зазначає: «Міністерством соціальної політики України розроблено План заходів щодо реалізації Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, з іншого. інший [47], який включає комплекс тактичних дій, застосування яких сприятиме зміцненню соціальної безпеки [48].

На жаль, змушені констатувати наступне: незважаючи на ратифікацію Україною більшості конвенцій МОП у сфері соціального забезпечення, встановлені в них стандарти не набули обов'язкової сили, а лише враховані (і то не завжди в повному обсязі), тобто розглядаються як орієнтири у

вдосконаленні національного законодавства. Звісно, це можна вважати причиною того, що за сучасного стану державного управління місцевого самоврядування існує невідповідність розмірів пенсій та виплат вимогам міжнародних та загальноєвропейських стандартів, які, як наголошується, мають забезпечити мінімальні соціальні норми і стандарти [39, С. 6].

В умовах надзвичайних викликів, що виникли під час війни, державний бюджет відчуває велике навантаження, оскільки у громадян з'являється цілий ряд нових потреб, які потребують своєчасного та ефективного реагування з боку органів державної влади та місцевого самоврядування. збільшення витрат на соціальний захист населення можливе лише за умови внесення змін до нормативно-правових актів щодо зростання ВВП, тоді держава зможе виділяти більше коштів на соціальний захист населення. Уряд вживає заходів для забезпечення ефективного функціонування існуючої системи соціальної підтримки населення [19, с.144].

Специфіка та специфіка розвитку нашої країни не дозволяє автоматично переносити загальновизнані міжнародні акти про соціальний захист населення в законодавство України, оскільки вони розраховані на розвинені та стабільні ринкові відносини. Таким чином, трансформація державного управління у сфері соціального забезпечення населення України з урахуванням накопиченого світового досвіду потребує особливого підходу у зміні засад його побудови, виходячи з реалій розвитку та викликів сучасності [49] . , стор 6].

Тому в умовах воєнного стану держава має прийняти складне рішення щодо перегляду діючих програм страхування на предмет їх цілеспрямованості та доцільності, що потребує сильної політичної волі та системного контролю за їх виконанням.

Як відомо, європейська модель соціального забезпечення (захисту) характеризується такими ознаками: сприяє розвитку інклюзивного суспільства; передбачає відповідальність суспільства і держави за ефективну соціальну політику; наявність ефективною та доступною системи соціальних прав; спрямовані на формування високого рівня соціальних стандартів,

гарантій і якості життя людини; адекватність, ефективність, наявність організаційно-правових форм і видів соціального страхування (захисту); наявність ефективної та гнучкої правової бази у сфері соціального забезпечення (захисту). Природно, що проголошена стратегія розвитку України щодо вступу до європейської спільноти свідчить про очевидну необхідність врахування досвіду та практики держав-членів ЄС у європейській моделі соціального забезпечення.

Таким чином ми чітко визначимо пріоритети удосконалення системи державного управління у сфері соціального забезпечення в Україні, систематизувавши їх у вигляді рисунка 3.1.

Рис. 3.1 Реалізація системи публічного управління у сфері соціального забезпечення

Джерело: складено автором

З рис. 3.1 зрозуміло, що основні орієнтири необхідні, зокрема, по-перше, Україна розвиває міжнародно-договірні правовідносини з державами-членами ЄС, а отже, має виконувати відповідні зобов'язання, зокрема щодо гармонізації законодавства України та ЄС з питань соціального забезпечення; по-друге, упродовж останніх років Україна ствердно означила європейський вектор розвитку національного законодавства [50]; по-третє, держави-члени ЄС мають значний конструктивний досвід розвитку соціального забезпечення, високі соціальні стандарти та гарантії, які спрямовані на забезпечення належного рівня та якості життя; по-четверте, законодавство про соціальне забезпечення у ЄС є кодифікованим та таким, що мотивує окремі розвивати дієві механізми реалізації та гарантування окремих соціальних прав [39, с. 69].

Отже, критерієм ефективності публічного управління, як елемента правового регулювання є підвищення соціальної відповідальності держави, бізнесу й громадянина за стійкість населення і країни до соціальних змін у державі, зміни соціально-економічних факторів розвитку, а також соціальна безпека. Чинниками ефективності нормативно-правового розвитку виступають: рівень індивідуального добробуту, освітньо-професійний рівень, стан здоров'я, вікова категорія, загальнокультурний рівень, індивідуальні психофізіологічні особливості, індивідуальна система цінностей і життєвих пріоритетів.

ВИСНОВКИ

Бакалаврська робота присвячена важливій науковій проблемі, пов'язаній із теоретичними та практичними аспектами публічного адміністрування у сфері соціального забезпечення в Україні. За результатами дослідження сформульовано такі висновки.

1. Здійснено аналіз ключової термінології у сфері соціального забезпечення населення в кореляції з процесами оптимізації системи органів публічного управління, децентралізації повноважень, удосконалення форм та методів їхньої діяльності у сфері соціального забезпечення, що відбуваються в Україні. Акцентовано увагу, що наведенні у роботі визначення відображають підходи різних авторів до трактування сутності даного поняття, але їх дещо об'єднує: вони містять сутнісні ознаки явища соціального забезпечення і відображають його особливості. Ми пропонуємо розуміти його, як окрему складову системи соціального захисту населення країни, яка являє собою комплекс соціальних виплат певним категоріям громадян, що здійснюються відповідно до чинного законодавства за рахунок коштів бюджетів. А, механізми публічного адміністрування та форми його втілення попередньо ґрунтуються на загально-прийнятих принципах, які часто співставляються із основними принципами публічного адміністрування - верховенства права та належного врядування.

2. Визначено сутність та принципи публічного управління у сфері соціального забезпечення. Встановлено, що специфікація наявних наукових підходів до визначення публічного адміністрування та детермінація сфери соціального забезпечення як об'єкта публічного адміністрування дали змогу обґрунтувати підхід, відповідно до якого публічне адміністрування у сфері соціального забезпечення є цілеспрямованою діяльністю спеціально уповноважених суб'єктів – суб'єктів публічного адміністрування – щодо застосування загальноприйнятих інструментів управлінського впливу на суспільні відносини, що складаються у сфері соціального забезпечення населення, з метою забезпечення публічно-соціальних інтересів. Різними

вченими висловлено окремі позиції щодо принципів публічного адміністрування у сфері соціального забезпечення. Але, усі ті принципи співставляються із основними принципами публічного адміністрування - верховенства права та належного врядування.

3. Охарактеризовано інституційне та правове забезпечення публічного управління у сфері соціального забезпечення. Інституційне забезпечення полягає у наявності системи державних органів, що в тій чи іншій мірі здійснюють соціальне забезпечення громадян виходячи із вищезазначеної структури. Групу правового забезпечення формують норми Конституції України, а також інші нормативно-правові акти, що здійснюють регламентацію відносин соціального забезпечення громадян. Встановлено правові норми, що визначають засади публічного адміністрування у сфері соціального забезпечення населення. Водночас потрібно вказати на недостатню системність та послідовність дотримання і реалізації положень нормативно-правових актів, якими регламентовано здійснення публічного адміністрування у сфері соціального забезпечення населення, на практиці. Зокрема, важливим є посилення дієвості механізмів реалізації задекларованих прав та гарантій громадян у сфері соціального забезпечення, що потребує відповідного вдосконалення чинної нормативно-правової бази.

4. З'ясовано систему суб'єктів публічної адміністрації, які здійснюють публічне адміністрування у сфері соціального забезпечення. Система суб'єктів публічної адміністрації, які здійснюють публічне адміністрування у сфері соціального захисту населення, характеризується розлогістю, тому що: а) кількісно включає значне коло суб'єктів; б) включає суб'єктів різного рівня, що належать до різних підсистем публічної влади.

5. Визначено сучасний стан державного регулювання соціальних відносин у сфері соціального забезпечення, враховуючи умови війни. Організація соціального забезпечення населення України в умовах війни, напряму пов'язана із збільшенням видатків на оборону за 2022-2023 рр. А, зниження міжбюджетних трансфертів відбувалося за рахунок зміни механізму надання у 2020 році пільг та житлових субсидій та передачі

повноважень Міністерству соціальної політики. Видатки державного бюджету (з міжбюджетними трансфертами) передбачено, що на 1/3 складаюся з видатків на оборону та на 25% з видатків на соціальну сферу. Збільшення видатків на оборону не буде відбуватися за рахунок соціального забезпечення. Обмеження можливостей держави у підтримці воєнної економіки несе ризики погіршення соціально-економічного становища. Тому, система соціального забезпечення потребує певної трансформації, адже впродовж воєнного та післявоєнного періоду дуже важливо надавати людям не лише фінансову допомогу, а й звичайну соціальну підтримку. А, стан соціального забезпечення сьогодні є вкрайне збалансованим, адже рівень потреб та можливостей, поки не може забезпечити соціальний розвиток суспільства загалом.

6. Розкрито європейські соціальні стандарти в умовах формування в Україні новітньої моделі системи публічного управління соціального забезпечення. Перелік соціальних прав і принципів їх реалізації наведено в Європейській соціальній хартії 1996 р., яка була ратифікована Україною 14 вересня 2006 р. Адже, одним із першочергових завдань України в умовах її інтеграції до ЄС є вдосконалення вітчизняного законодавства і приведення його у відповідність до світових правових стандартів прав людини.

7. Визначено основні пріоритети формування сучасної системи системи публічного управління соціального забезпечення в Україні: реформування публічного управління, у сфері соціального забезпечення у відповідності до міжнародних стандартів; наближення соціального забезпечення до потреб та інтересів соціально вразливих категорій осіб; створення загального закону про соціальний захист населення; врахування Урядом умов воєнного стану. А, заглома, для забезпечення ефективності публічного адміністрування у цій сфері, важливо, щоб основні дані, на яких базується те або інше управлінське рішення у сфері соціального забезпечення населення, було чітко задокументовано, тобто представлено в належній правовій формі, зважаючи на міжнародне законодавство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бориченко К.В. Юридичний механізм забезпечення права на соціальний захист: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.05 / Бориченко Катерина Валеріївна. - Одеса, 2020. 452 с.
2. Стащук О. В. Стан соціального захисту та соціального забезпечення населення України в умовах війни / О. В. Стащук, С. В. Гергола, К. П. Комар-Стаховська // Економіко-правовий розвиток сучасної України : матеріали XI Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, що присвячена 25-й річниці з дня заснування Національного університету «Одеська юридична академія» (м. Одеса, 25 листопада 2022 р.) / за ред. О. М. Кібік. - Одеса, 2022. - С. 6-8.
3. Бондаренко С. М. Соціальна політика держави як основа забезпечення соціального розвитку / С. М. Бондаренко, Н. В. Бугас. // Державне управління: удосконалення та розвиток. - 2021. - № 2. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/42.pdf.
4. Соціальна політика / за заг. ред. В.М. Пічі та Я.Б. Турчин. Львів : Новий світ, 2018. 318 с.
5. Мних М.В. Соціальна політика нашої держави в умовах асоційованого членства України в ЄС. Український соціум. 2015. № 3 (54). С.114-124.
6. Сташків, Б. І. Право соціального забезпечення. Загальна частина: навчальний посібник / Б. І. Сташків. – Чернігів: ПАТ "ПВК" "Десна", 2016.- 692 с.
7. Кузьменко А. С. Особливості публічного управління у сфері соціального захисту населення: магістерська робота: спец. 281 «Публічне управління та адміністрування» / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2021.
8. Севостьянова Н. І. Сутність елементів структури соціального забезпечення публічної служби в Україні [Електронний ресурс] / Н.

І. Севостьянова // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2017. – № 2. – С. 75-82. URL: <file:///C:/Users/1/Downloads/12.pdf>.

9. Жук О. До питання дискусії: соціальний захист, соціальне страхування чи соціальне забезпечення. Вісник Львівського університету. Серія «Юридична». 2018. № 5. URL: https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/05/%D0%96%D1%83%D0%BA_%D0%9E.%D0%91._%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8.pdf.

10. Калашников С.В. Теоретичні аспекти формування соціальної сфери в сучасних економічних умовах / С.В. Калашников // Ефективна економіка. – 2016. – № 1. – 47 с.

11. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

12. Ліжевський А. Л. Змістовно-понятійна характеристика принципів публічного адміністрування у сфері соціального захисту. Держава та регіони. Серія «Право». 2021. № 3. С. 56-60.

13. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галуцько та ін. 2-е вид. Херсон : Олді-Плюс, 2019. 520 с

14. Ліжевський А.Л. Правові засади публічного адміністрування у сфері соціального захисту населення. Право і суспільство. 2021. № 1. Ч. 2. С. 43-48.

15. Головіна Л. Сучасні тренди організації соціального забезпечення населення України: аналітичний аспект. Ввічливість. Humanitas, (2021) № 6, 105-113, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.6.15>.

16. Система пенсійного забезпечення в Україні. Історичний аспект. <http://www.sde.org.ua/pokrova/item/1536-pension-1.html>.

17. Про прожитковий мінімум : Закон України від 15.07.1999 р. № 966-XIV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/966-14>

18. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 05.10.2000 р. № 2017-III. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2017-14>.

19. Найда І.В. Особливості нормативно-правового регулювання соціального розвитку в Україні / І.В. Найда // Юридичний науковий електронний журнал - електронне наукове фахове видання юридичного факультету Запорізького національного університету № 6, 2020 р. С. 144-146.

20. Ткач О. Особливості державної політики у сфері соціального розвитку України / О. Ткач // Освіта регіону. 2013. № 2. С. 67–71. URL: <http://social-science.com.ua/article/1035>.

21. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

22. Провійськово-цивільній адміністрації: Закон України від 3 лют. 2015 р. № 141-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/141-19>.

23. Про схвалення Концепції реалізації державної політики щодо соціального захисту населення та захисту прав дітей: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.08.2020 р. № 1057-р URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-2020-%D1%80#Text>.

24. Про Державний бюджет України на 2023 рік: Закон України від 03.11.2022 № 2710-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text>.

25. Утвенко В. В. Система соціального забезпечення та соціальної підтримки: навч. посіб. / В. В. Утвенко. – Київ: ДП “Вид. дім “Персонал”, 2018. – 248 с. – Бібліогр.: с. 239-247.

26. Положенням “Про Міністерство соціальної політики України”: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 червня 2015 р. № 423. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/423-2015-%D0%BF#Text>.

27. Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html>.

28. Про державну службу. Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2016. - № 4. - ст.43.

29. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20 грудня 1991 р. № 2011-XII. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T201100>.

30. Голубенко, Т., & Бульчик, К. (2022). Соціальний захист та соціальне забезпечення в умовах воєнного стану. *Collection of Scientific Papers «SCIENTIA»*, (April 22, 2022; Chicago, USA), 56-58. Retrieved from <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/92>.
31. Василик О. Соціальний захист населення як важлива складова публічного адміністрування. Інновації: аспекти управління, виробництва, сфери обслуговування : матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Тернопіль, 28 березня 2019 р. Тернопіль : ПП В. Паляниця, 2019. С. 17-18.
32. Про реалізацію спільного з Міжнародним надзвичайним фондом допомоги дітям при Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ) проекту щодо додаткових заходів соціальної підтримки найбільш вразливих категорій населення: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.04.2022 № 405. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/405-2022-%D0%BF#Text>.
33. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям: Закону України від 01.06.2000р. № 1768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14#Text>.
34. Міністерство фінансів України. Бюджет 2023 р. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_2023-582.
35. Бюджет війни: на що держава витратить найбільше грошей у 2023 році. Українська правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/09/16/691574/>.
36. Державна служба статистики України: статистичний збірник за 2021 р. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/07/zb_szn_2020.pdf.
37. Коробкін С. У 2022 році кількість пенсіонерів зменшилася, а пенсії зросли: Соціальна інформаційна платформа. URL: <https://social.com.ua/pensiya/u-2022-roczy-kilkist-pensioneriv-zmenshylasya-a-pensiyi-zrosly/>.

38. Клименко А. Л. К 51 Стандарти і гарантії соціального забезпечення: міжнародноправовий і вітчизняний контекст : монографія / А. Л. Клименко. – Харків: Юрайт, 2019. – 176 с.

39. Клименко А. Л. Соціальний захист і соціальне забезпечення в умовах євроінтеграції України: окремі аспекти / Клименко Анастасія Леонідівна // Теорія і практика правознавства. – 2017. – Вип. 2 (12). – С. 9-10. URL:https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3965/Sotsialnyi%20zakhyst%20i%20sotsialne%20zabezpechennia%20v%20umovakh%20yevrointehratsii_Klimenko%20A_2017.PDF?sequence=1//.

40. Потехін О., Вradій О. Україна – Європейський Союз: соціальний вимір. URL: <http://cpcfpu.org.ua/projects>.

41. Костюк В. Л. Європейські соціальні стандарти в контексті сучасної моделі джерел права соціального забезпечення: науково-теоретичний аспект / В. Л. Костюк // Наукові записки НАУКМА. Юридичні науки. - 2018. - Т. 1. - С. 68-73.

42. Дудчак А. В. Соціальне забезпечення громадян: сучасний стан та перспективи розвитку / А. В. Дудчак // Молодий вчений. – 2017. – № 5(45). – С. 568-572.

43. Андрієнко І. С. Міжнародні стандарти соціального забезпечення: окремі аспекти / І. С. Андрієнко, Н. М. Фарзалієва // Вплив інтеграційних тенденцій на розвиток вітчизняного права : матеріали всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 24 лютого 2017 р.) / ред. кол. В.П. Маковій та ін. – Одеса, ОДУВС, 2017. – С. 11 - 20.

44. Європейська хартія місцевого самоврядування: Міжнародний документ від 15.10.1985 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text.

45. Роль міжнародних договорів України у правовому регулюванні соціального захисту осіб з інвалідністю / В. П. Мельник, О. Я. Мельник // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2017. – № 1(15). URL : <https://lj.oa.edu.ua/articles/2017/n1/17mvpozi.pdf>.

46. Про ратифікацію Конвенції Міжнародної організації праці про мінімальні норми соціального забезпечення № 102: Закон України від 16.03.2016 р. № 1024- VIII // Голос України. – 2016. – № 64.

47. План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: постановою Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1106. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/pz-ua-1106-final.pdf>.

48. Яригіна Є. П. Забезпечення стабільності системи соціального захисту України в умовах євроінтеграції. Актуальні проблеми соціального права в умовах євроінтеграції: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 90-річчю проф. І. М. Сироти (м. Одеса, 31 жовт. 2017 р.). Одеса: Фенікс, 2017. С. 158-162.

49. Кочемировська О. О. Основні напрями оптимізації системи соціального захисту в Україні: аналітична доповідь / О. О. Кочемировська, О. М. Пищуліна // Київ: НІСД, 2012. 88 с.

50. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України 18 березня 2004 року № 1629-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 29. – Ст. 367.

51. Фінансове забезпечення соціального захисту в Україні у контексті Євроінтеграційних процесів: Євроінтеграція. 2020 р. URL: <https://knute.edu.ua>.

52. Утвенко В. В. Система соціального забезпечення та соціальної підтримки: навч. посіб. / В. В. Утвенко. – Київ: ДП “Вид. дім “Персонал”, 2018. – 248 с. – Бібліогр.: с. 239-247.

53. Про затвердження Стратегічного плану діяльності Міністерства соціальної політики України на 2022 бюджетний рік і два бюджетні періоди, що настають за плановим (2023-2024 роки). Наказ № 90 від 11.02.2022 р. URL: <https://www.msp.gov.ua/documents/6220.html>.

ДОДАТКИ

Таблиця 1.1

Основні визначення категорії «соціальне забезпечення»

Севостьянова Н. І.[23]	Соціальне забезпечення публічної служби – це система, яка можлива лише за умови визначеності та взаємодії кожного елементів, а також у разі забезпечення їх співіснування.
Кочемировська О.О., Пищуліна О.М. [14]	Соціальне забезпечення розглядається як система державних заходів щодо надання матеріальної допомоги з метою компенсації, зниження або запобігання негативного впливу соціальних ризиків на осіб, які через незалежні від них життєві обставини не мають достатніх засобів до існування. Це форма вираження політики держави, матеріальне забезпечення окремих категорій громадян.
Стащук О. В. [4]	З макроекономічної точки зору, соціальне забезпечення – це система управління соціальними ризиками з метою компенсації шкоди, зниження або запобігання їх дії на процес розширеного відтворення населення. Як соціально-економічна категорія, соціальне забезпечення є відносинами щодо перерозподілу національного доходу з метою забезпечення встановлених соціальних стандартів життя для кожної людини в умовах дії соціальних ризиків.
Калашников С. В. [22].	соціальне забезпечення – це система суспільних відносин, що складаються між громадянами та органами держави, місцевого самоврядування, організаціями з приводу надання громадянам за рахунок спеціальних фондів медичної допомоги пенсій, допомоги та інших видів забезпечення в разі настання життєвих обставин, що тягнуть за собою втрати або зниження доходу, малозабезпеченість, бідність. Найважливішою ознакою вважається те, що соціальне забезпечення, здійснюється державою з цільових, спеціальних фондів, а також фондів обов'язкового соціального страхування. Воно спрямовує свої дії на вирівнювання доходів громадян.
С.В. Калашников [25]	соціальне забезпечення це система суспільних відносин, що складаються між громадянами та органами держави, місцевого самоврядування, організаціями з приводу надання громадянам за рахунок спеціальних фондів медичної допомоги пенсій, допомог та інших видів забезпечення при настанні життєвих обставин, що тягнуть за собою втрати.
Жук О.[35]	соціальне забезпечення розуміє, як окрему складову системи соціального захисту населення країни, яка являє собою комплекс соціальних виплат певним категоріям громадян, що здійснюються відповідно до чинного законодавства за рахунок коштів бюджетів.

Джерело: *Складено автором на основі даних [23; 14; 4; 22; 25; 35]